

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Tereza Junová

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Klášter premonstrátek v Doksanech v období středověku
The Premonstratensian Nunnery in Doksany in Mediaeval-Ages

Tereza Junová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Kateřina Charvátová, CSc.
Studijní program: bakalářský
Studijní obor: Specializace v pedagogice (D-ZSV)

2019

Prohlášení

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Klášter premonstrátek v Doksanech v období středověku potvrzuji, že jsem práci vypracovala samostatně za použití pramenů a literatury uvedených na konci této práce. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Lovosice, 10. 7. 2019

Tereza Junová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat prof. PhDr. Kateřině Charvátové, CSc., za její vedení, rady, podporu a čas, který mi věnovala při vzniku této práce.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá dějinami premonstrátského kláštera v Doksanech v období středověku, a to na základě shromáždění a prostudování dostupných pramenů a literatury věnující se této době. Zpracovány byly prameny diplomatické povahy, a také prameny narativní. Začátek práce je věnován premonstrátskému řádu – obecné charakteristice řádu, jeho organizaci a krátce pojednává o životě sv. Norberta, jenž řád založil. Práce se dále zabývá dějinami premonstrátského řádu a je v ní také zmapováno jeho postavení a význam v Českých zemích. Práce se dále věnuje dějinám doksanského kláštera obývaného sestrami premonstrátského řádu, a to od jeho založení ve 12. století knížetem Vladislavem II. a jeho ženou Gertrudou, pojednává dále o klášterním vývoji během vlády posledních Přemyslovců, následují dějiny kláštera za vlády Lucemburků, a končí nástupem habsburské monarchie na český trůn.

KLÍČOVÁ SLOVA

Doksany, klášter, církevní řád, premonstrátský řád, řeholní sestra

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the history of the Premonstratensian monastery in Doksan in the Middle Ages, based on the collection and study of the available sources and literature dealing with this period. Sources of diplomatic nature and of narrative were also processed. The beginning of the work deals with the Premonstratensian Order - its general characterization as well as its organization and briefly discusses the life of St. Norbert, the founder of the Order. The thesis also deals with the history of the Premonstratensian order and its position and importance and maps it in context of the Czech lands. The thesis also deals with the history of the Doksan monastery inhabited by the sisters of the Premonstratensian Order, from its foundation in the 12th century by Prince Vladislav II. and his wife Gertrude, further discusses the monastic development during the reign of the last Premyslid dynasty, followed by the history of the monastery during the reign of the Luxembourgers, and ends with the onset of the Habsburg monarchy on the Czech throne.

KEYWORDS

Doksan, monastery, church order, Premonstratensian order, nun

Obsah

ÚVOD	8
1.1 Prameny a literatura.....	8
1.2 Metodika.....	10
1 PREMONSTRÁTSKÝ ŘÁD	11
1.1 Obecná charakteristika řádu.....	11
1.2 Struktura a organizace řádu.....	13
1.3 Sv. Norbert.....	14
2 DĚJINY ŘÁDU	17
2.1 Založení řádu.....	17
2.2 Rozšíření a působení řádu.....	17
3 PREMONSTRÁTI V ČECHÁCH	21
3.1 Počátky premonstrátského řádu v Českých zemích.....	21
3.1 Premonstrátský řád od husitských válek do současnosti.....	25
4 DOKSANSKÝ KLÁŠTER VE STŘEDOVĚKU	30
4.1 Založení a počátky doksanského kláštera.....	30
4.2 Doksanský klášter ve 13. století.....	34
4.3 Doksanský klášter ve 14. století.....	41
4.4. Doksanský klášter v 15. století až do nástupu habsburské monarchie na český trůn.....	45
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	53

ÚVOD

Ve 12. století byly počátky premonstrátského řádu velmi slibné, už za života jeho zakladatele svatého Norberta z Xanten, se premonstráti těšili velké oblibě a velmi rychle se jejich učení rozšířilo po Evropě. Téměř okamžitě po vzniku řádu (zhruba 20 let po založení konventu ve francouzském údolí v Prémontré) se premonstráti usadili i v Českých zemích, nejdříve na pražském Strahově, poté se dostali i do vesnice jménem Doksany nad Ohří a do dalších míst. Premonstrátský klášter v Doksanech existuje a funguje dodnes, klášter byl opět obnoven, poté co byl Josefem II. zrušen v období josefínských reforem.,

Ani v Českých zemích se církvi nevyhnuly období vzestupu a úpadku. Tyto dějinné výkyvy ovlivnily i vývoj a život premonstrátského řádu v doksanském klášteře. U nás byl velkým stoupencem premonstrátů olomoucký biskup Jindřich Zdík, ten se setkal s premonstráty při své cestě do Jeruzaléma, a díky němu se premonstráti dostali do našich zemích. I jeho přičiněním získal řád podpory od Přemyslovské dynastie, konkrétně knížete Vladislava II. a jeho manželky Gertrudy Babenberské. Klášter v Doksanech už od prvního roku od svého založení získal mnoho příznivců a stoupců. Za počáteční prosperitu vděčí klášter hlavně knížeti Vladislavovi II. a jeho ženě Gertrudě. Oni si premonstrátský řád velmi oblíbili a hned po založení obdarovali doksanský klášter mnoha statky. To umožnilo klášteru prosperovat i v době, kdy v českých zemích nebyla situace církevním řádům dobře nakloněna.

Tato bakalářská práce si klade za cíl sestavit dějiny premonstrátského řádu, jeho působení v českých zemích, zejména v premonstrátském klášteře sester v Doksanech nad Ohří. Bude prostudována historická literatura zabývající se daným tématem a také budou prostudovány a zpracovány dostupné prameny, ať už diplomatického nebo narativního rázu, vztahující se k premonstrátskému řádu, zejména bude pracováno s prameny pojednávající o klášteru v Doksanech nad Ohří.

1.1 Prameny a literatura

K sepsání této práce byla využita odborná literatura zaměřující se na premonstrátský řád v obecné rovině a také literatura zaměřující se na doksanský klášter, nejen ale hlavně, v období středověku – za vlády Přemyslovců, Lucemburků, Ladislava Pohrobka, Jiřího z Poděbrad a Jagellonců, až do doby, kdy nastoupili na český trůn Habsburkové.

Ke studiu a snaze o poznání daného historického období byla použita literatura jazykově česká. Relevantní zahraniční publikace budou využity v případném dalším studiu a prohlubování poznatků o daném tématu práce. Konkrétní historické publikace, které byly použity při psaní, jsou uvedeny v seznamu literatury na konci této práce. Zde bych zmínila pouze nejvýznamnější literaturu, která byla při psaní užita.

Dějiny premonstrátů se zabývá kniha od Milana Bubna *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl*, která byla při psaní této práce hojně využita především v části vztahující se obecně k premonstrátskému řádu. Dalším důležitým dílem je obsáhlá kniha *Encyklopedie českých klášterů* z pera Pavla Vlčka, Petra Sommera a Dušana Foltýna, kde jsou zpracovány všechny kláštery stále fungující, i již dávno zaniklé, nacházející se v českých zemích. Z knihy byly využity hlavně informace o architektonické podobě klášterů. O dějinách premonstrátů pojednává také knihy Dominika Karla Čermáka *Premonstráti v Čechách a na Moravě* vydaná už v roce 1877. V této knize se nacházejí informace o jednotlivých premonstrátských kláštorech u nás, a autor se v ní také zabývá i kláštery již zaniklými. Tato kniha sloužila jako významná opora při psaní části vztahující se k doksanskému klášteru, protože autor pojednává o všech proboštech doksanského kláštera. S touto knihou musí být pracováno s vědomím, že některé části nejsou psány s odstupem, objektivně, ale autor přidává k událostem svůj subjektivní postoj. To se projevilo např. v částech, kdy píše o některých proboštech, kteří mu byli evidentně sympatičtí, a také je v knize vidět jeho katolické přesvědčení, když se velmi nelibě vyjadřuje k husitům.

Velmi důležitým zdrojem pro psaní této práce byly prameny, vzhledem ke zkoumané době se jedná o prameny písemné. Lze je rozdělit na narativní prameny a prameny úřední povahy. Důležitým zdrojem informací byly diplomatické listiny sepsané v latině, které byly otisknuty v edici *Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae et Moraviae* sepsané Josefem Emlerem a také listiny nacházející se v edici *Codex Diplomaticus et epistolaris Bohemiae*. Listin, které se vztahují k úplným počátkům kláštera, není mnoho – zakládací listina neexistuje, podle tradice v roce 1200 shořela.

Dále byly použity informace z *Letopisu Jarlochova*, který je pokračováním Kosmovy kroniky a tvoří důležitý pramen k českým dějinám druhé poloviny 12. století. Bezprostředně navazuje na *Letopis Vincenciův*, který líčí vládu krále Vladislava I. a byl v této práci také použit. Letopis Jarlochův je napsán až do doby, kdy byl Přemysl Otakar I. povýšen na krále. Jarlochova i Vincenciova kronika jsou narativními prameny, proto bychom je měli brát

s rezervou, protože tam mohli vkládat svůj určitý pohled na události, a tak některé věci mohou být převyprávěny velmi subjektivně.

1.2 Metodika

K vypracování této práce bylo využito heuristické metody shromáždění dostupných pramenů vztahujících se k premonstrátskému klášteru v Doksanech nad Ohří. Následně byly dostupné prameny přeloženy z latiny a prostudovány.

Základní pomůckou pro studium diplomatických i narativních pramenů, ze kterých bylo při psaní této práce čerpáno, byla databáze *Czech medieval sources*, jež je dostupná online díky Centru mediévistických studií Akademie věd České republiky. Z této databáze byly čerpány hlavně informace z edice *Codex diplomaticus Bohemiae*, *Regesta diplomatica Bohemiae et Moraviae* a také z edice *Fontes Rerum Bohemicarum*, zvláště z části *Letopisu Jarlocha a Vincencia*.

1 PREMONSTRÁTSKÝ ŘÁD

1.1 Obecná charakteristika řádu

Premonstrátský řád získal svůj název podle údolí Prémontré, jež se nachází v severní Francii, na tomto místě byl zřízen první premonstrátský klášter. Také jsou někdy premonstráti nazýváni jako norbertini – podle křestního jména zakladatele řádu (sv. Norberta z Xanten), anebo jsou označováni (neoficiálně) také jako *Candidus Ordo*, tj. bílý řád. Tento neoficiální název byl odvozen od jejich bílého roucha, které příslušníci řádu nosí na sobě.¹

Ve znaku premonstrátského řádu nalezneme v modrém poli posetým zlatými či stříbrnými liliiemi dvě zlaté nebo stříbrné zkřížené pastýřské hole (opatské berle)² a heslem těchto řeholníků se stalo *Ad omne bonum opus parati*, do českého jazyka je heslo překládáno jako: *Připraveni ke každému dobrému dílu*.³

Pro řád je jednou z nejvýznamnějších osobností sv. Norbert z Xanten, jenž se také společně s Pannou Marií stal patronem premonstrátského řádu. Patrony společenství jsou i další řadoví světci a blahoslavení. Premonstrátské řeholní společenství přijalo reguli sv. Augustina, která nebyla původně sepsaná pro žádný řeholní řád, ale tato pravidla byla určena hlavně pro lidi, kteří žili Augustinovi na blízku. Postupem času tuto řeholi přijalo několik řeholních řádů – Premonstráti, ale dále také Augustiniáni, Maltézští rytíři aj. Sv. Norbert dal řádu za zvláštní úkol posvěcování kněžstva, duchovní správu na venkově a kázání lidu, tím docílil spojení monastického života s apoštolskou tradicí.⁴ První stanovy řádu sepsal Hugo z Fosses, který společně s Norbertem z Xanten žil v Prémontré a později se ujal vedení konventu. Tyto stanovy byly odvozeny z řádu ve Springiersbachu a Klosterrathu.⁵ Norbertovův následovník byl také (stejně jako Norbert z Xanten) prohlášen za svatého.⁶

Jak je již zmiňováno výše, premonstráti a premonstrátky jsou oděni do bílého oděvu, což má představovat symbol duchovní čistoty, která byla původním řadovým ideálem.⁷ Součástí oděvu je bílý hábit se škapulířem, cingulem a biretem stejné barvy. V závislosti na různých příležitostech je oděv doplňován dalšími částmi – např. při slavnostech nosí řeholníci ještě

¹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl*. Praha, 2003, s. 59 a 65.

² JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha, 1991, s. 42.

³ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 59 a 65.

⁴ Tamtéž.

⁵ VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr, FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha, 2002, s. 152.

⁶ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl*. s. 59.

⁷ Tamtéž.

bílou mozetu s malou kapucí; hermelínovou almuci a rochetu nosí pro chórovou službu. V zimě navíc nosí pláštěk.⁸ Premonstrátky nosí bílý hábit, který je na hlavě doplněný černým závojem.⁹ Po vydání nařízení generálního opata Viléma II. museli laičtí bratři mít oděv částečně šedý a částečně bílý – proto byli po čase nazýváni šedými bratry. Vydáním tohoto nařízení byl vzbuzen velký odpor.¹⁰

Traduje se, že bílé roucho měla sv. Norbertovi vyjevit Panna Marie jako odznak mravní neporušenosti. Dne 25. ledna 1120 přijal sv. Norbert společně s Hugem z Fosses bílé roucho z rukou laonského biskupa Bartoloměje.¹¹

Premonstrátský řád je zaměřen např. na konání chórových modliteb a slavnostních bohoslužeb, musejí praktikovat odříkavý způsob života po vzoru apoštolů.¹² Sv. Norbert jejich směřování shrnul do pěti zásad, ve kterých stanovil způsob života tohoto společenství:

1. eucharistická úcta (adorace)
2. mariánská úcta (služba)
3. chvála a oslava Boží – slavností bohoslužba (liturgický život)
4. kající život (sebeovládání)
5. horlivost pro spásu duší, radostná pokora a umírněnost (apoštolát).¹³

Součástí řádových povinností bylo také vykonávání fyzické práce, avšak jejich řehole není tolik přísná jako je tomu u řádu cisterciáků, u nichž práce má velmi významnou roli. Premonstráti dále musejí také konat exercicie a misie, zabývat se vědeckou prací, kulturními, uměleckými a osvětovými činnostmi. V neposlední řadě musí působit na školách všech typů a stupňů.¹⁴ A ve 13. století řád přijal další úlohu – službu mezi laiky, která se věnovala hlavně duchovní správě.¹⁵

V řádu má každý řeholník zavedeno své řeholní jméno, v nové době se používá spolu s jménem křestním.¹⁶ Členy řádu byly i významné osobnosti zabývající se např. pedagogikou

⁸ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.* s. 61

⁹ JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 105.

¹⁰ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.* s. 61

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž, s. 59.

¹³ Tamtéž, s. 65.

¹⁴ Tamtéž, s. 59.

¹⁵ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152.

¹⁶ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.* s. 63.

nebo vědou. K těmto osobnostem patřil například Karel R. Ungar, jenž byl prvním ředitelem pražské univerzitní knihovny, Prokop Diviš nebo Jan B. Dlabač – historik umění.¹⁷

1.2 Struktura a organizace řádu

Premonstrátský řád je tvořen samosprávnými kláštery, pro které představuje nejvyšší autoritu generální kapitula, té předsedá generální opat. Jednotlivé kanonie (domy) tvoří opatství, ale v některých částech východní říše a střední Evropy tvoří kanonie probošství.¹⁸

Kanonie v rámci států a zemí vytvářejí provincie, které jsou nazývány cirkárie. Domy každé cirkárie podléhají správě vikáři, jenž je do funkce jmenován generálním opatem, který stojí v čele celého řádu. Generální opat měl původně sídlo v arcioopatství v Prémontré (až do roku 1790), kdy bylo Prémontré zasaženo francouzskou revolucí. Od roku 1937 sídlí zpravidla v Římě, v současnosti ve Viale Giotto.¹⁹

Z jednotlivých kanonií mohou vznikat a být založeny další kanonie, které si uchovávají dceřiný vztah ke klášterům, ze kterých byly založeny. Podobný vztah platí i pro opaty. Opat pocházející z původní kanonie má k opatovi z nové kanonie titul otec-opat. V kanoniích je mnoho funkcí, které jeho členové zastávají. Nejčastějšími funkcemi byly a stále jsou převor, podpřevor, cirkátor²⁰ (později generální vikář²¹), provisor, novicmistr, zpěvák, kostelník, sklep mistr nebo vestiarius, který měl za úkol se starat o oblečení. Zástupci a představení ze všech kanonií se shromažďují v generální kapitule, která scházela v Prémontré. Zpočátku bylo setkání pořádáno každý rok, později bylo shromáždění stanoveno jednou za tři roky. V Prémontré se konala generální kapitula naposledy v roce 1738, v následujících letech se shromáždění uskutečňovalo na různých místech Evropy.²²

V rámci řádu existuje instituce laických bratří.²³ Myšlenka o spojení laiků (myšleno těch, co žijí mimo klášter) s duchovním životem kapitulárů se u premonstrátů objevila jako první v celých církevních dějinách.²⁴ Laičtí bratři (někdy označováni jako terciáři) fungují už od

¹⁷ JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 41.

¹⁸ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152.

¹⁹ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 61.

²⁰ Tamtéž., s. 61nn.

²¹ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152.

²² BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 61nn.

²³ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 61nn.

²⁴ Tamtéž., s. 65.

dob sv. Norberta, tedy od samého začátku premonstrátského řádu. U nás, v Českých zemích, tato instituce v 19. století na nějaký čas zanikla.²⁵ Posledním laickým bratrem u nás byl Šimon Josef Truska ze Strahovského kláštera. V dnešní době jsou laičtí bratři opět obnovovaná instituce, ale například v tyrolském Wiltenu nikdy terciáři nezanikli.²⁶

1.3 Sv. Norbert

Jednou z nejvýznamnějších osobností premonstrátského řádu je jeho zakladatel Norbert z Xanten, který se narodil v roce 1082 do šlechtické rodiny pánů z Gennepu v porýnském Xantenu. Protože byl druhorozeným synem, byl svými rodiči – Heribertem a Hedvikou – směřován k duchovní kariéře. Dostalo se mu dobrého vzdělání, už jako malý chlapec obdržel kanovnické místo v kapitule sv. Viktora v Xanten a byl vysvěcen na podjáhna.²⁷

V roce 1106 získal místo sekretáře císaře Jindřicha V. V boji o investituru se distancoval, když došlo k zajištění papeže Paschala II. Přestože v tomto jednání panovníka nepodpořil, mohl zůstat na císařském dvoře a dokonce mu bylo v roce 1113 nabídnuto biskupství v Cambrai nacházející se v severní Francii, nabídku stát se biskupem ale nakonec odmítl.²⁸

Přelomovým v jeho životě se stal rok 1115. Do té doby totiž vedl lehkomyšlný život, ale v tomto roce se traduje, že spadl za bouřky ze svého splašeného koně, pád z koně přežil bez větších újmách na zdraví. Zřejmě v důsledku nejen této nehody, ale možná i tím, že se církev stále více stávala závislou na světských feudálech, se rozhodl po pádu z koně odejít od císařského dvora do benediktinského kláštera v Siegburgu. Tam podstoupil tvrdé odříkání, modlitby a studium, které bylo potřeba, aby se mohl stát knězem.²⁹ Nějakou dobu strávil také u augustiniánů v Klosterrathu. Také si zkusil žít jako poustevník na vrchu Fürstenberg, který se nachází u Xanten. Už v roce 1115 byl během adventu vysvěcen na kněze, stalo se tak v Kolíně nad Rýnem. Po vysvěcení se vrátil do Xanten, aby získal tamější kanovníky pro reformní ideály. U místních kleriků nevyvolaly jeho reformní myšlenky a představy nadšení – nejenže se k němu nechtěli přidat, ale údajně mu měl jeden z kleriků plivnout do obličeje. Po

²⁵ Tamtéž, s. 61.

²⁶ Tamtéž, s. 63.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

těchto událostech se xantenského kanonikátu zřekl, majetkem obdaroval chudé a začal žít jako potulný kazatel, k tomu mu dal souhlas papež Gelasius II. Jako kazatel prošel část Francie, dnešní Belgie a Porýní. Na cestách usmířil několik zneprátelených měst, proto se mu začalo říkat apoštol míru nebo také anděl míru.³⁰

V roce 1120 on a několik jeho druhů založili klášter v údolí nazývaném Prémontré, které se nachází v severní Francii poblíž města Coucy, mezi městy Laonem a Soissons.³¹ I po založení komunity pokračoval Norbert v apoštolských cestách jako kazatel. Odešel do Antverp,³² kde se mu podařilo v první polovině 20. let 12. století obnovit víru a nastolit klid. Díky svému kázání v Antverpách se mu začal být označován „*apoštol Nejsvětější svátosti*“.³³

Roku 1126 byl jmenován arcibiskupem v saském Magdeburgu, kam se dostavil v kajícím oděvu. Po nástupu do úřadu se začal věnovat reformě magdeburské arcidiecéze. Ta byla známá pokleslostí mravů kléru, také její statky si zabrala okolní šlechta. K prosazení svých cílů si povolal do arcidiecéze několik premonstrátů, díky kterým roku 1129 přetvořil tamní augustiniánskou kanonii na premonstrátskou. Díky svým reformám měl řadu nepřátel, ti se ho třikrát pokusili zabít.³⁴

Roku 1132 byl Lotharem III. jmenován sekretářem pro Itálii, proto se také zúčastnil cesty do Říma, při které doprovázel panovníka společně se sv. Bernardem, aby společně hájili právoplatnost pontifikátu Innocence II. proti vzdoropapeži Anakletovi II.³⁵ On a sv. Bernard příkaz císaře vyjednávali se vzdoropapežem na a jejich jednání bylo úspěšné. Avšak sv. Norbert během cesty onemocněl a musel být odnesen zpátky do Magdeburku, kde 6. června 1134 zemřel. Po jeho smrti byly spory o místě jeho pohřbení – katedrální kapitula chtěla jeho hrob v katedrále, premonstráti chtěli svého zakladatele pohřbít ve svém kostele. Nakonec byl pochován v magdeburském premonstrátském kostele Panny Marie, čímž byly ukončeny dohady o místě jeho posledního odpočinku. Rozhodl o tom císař, který respektoval

³⁰ JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 41.

³¹ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 65.

³² Tamtéž, s. 66; Antverpy byly střediskem následovníků kněze Tanchelina (Tanchelma). On kritizoval život kléru, a nakonec sám upadl do hereze. Jeho stoupenci, kteří byli ozbrojení, terorizovali okolí.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž.

přání sv. Norberta.³⁶ Téměř hned po své smrti byl věřícími v zemích, kde působil, uctíván jako světec. Ale oficiálně byl kanonizován až papežem Řehořem XIII. v roce 1582.³⁷

Ostatky světce byly po dlouhou dobu uloženy v premonstrátském kostele v Magdeburku, kde byly uschovány do roku 1627, tehdy musely být přeneseny. Muselo tak být učiněno kvůli obsazení města protestanty. Ostatky byly nakonec uloženy ve Strahovském klášteře v Praze, zasloužil se o to opat Kašpar z Questenberku. Ostatky se nachází v Praze dodnes a svatý Norbert je uctíván jako zemský patron³⁸ na základě dekretu, který vydal pražský arcibiskup kardinál Harrach.³⁹

Sv. Norbert bývá zobrazován s arcibiskupským křížem a lilií v levé ruce a s monstrancí, kalichem nebo ciboriem v pravé ruce a u svíjejícím se kacířem Tanchelmem u jeho nohou.⁴⁰

³⁶ DACHOVSKÝ, Karel. *Svatý Norbert*. Praha, 2008, s. 39.

³⁷ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 66.

³⁸ JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 41.

³⁹ DACHOVSKÝ, Karel. *Svatý Norbert*. Praha, 2008, s. 41.

⁴⁰ Tamtéž, s. 43.

2 DĚJINY ŘÁDU

2.1 Založení řádu

Premonstrátský řád byl založen sv. Norbertem z Xanten v roce 1120 na podnět papeže Calixta II.⁴¹ Klášter se nachází v severní Francii, blízko města Coucy. Premonstrátský řád byl pojmenován podle údolí Prémontré, ve kterém byl první klášter zřízen. Na tomto místě stál původně malý kostelíček sv. Jana Křtitele.⁴²

Řádová tradice uvádí, že měl 25. ledna 1120 věnovat laonský biskup Bartoloměj de Vir Norbertovi tuniku a škapulíř.⁴³ O rok později, o vánoční noci, Norbert a 40 jeho druhů přijali řeholi sv. Augustina a složili sliby chudoby a poslušnosti⁴⁴ v chrámu Panny Marie a sv. Jana Křtitele v Prémontré. V červnu 1124 byla vydána listina z Novonu v Pikardii, ve které byl řád schválen papežskými legáty – kardinálem Petrem a Řehořem. O dva roky později byl řád definitivně uznán papežem Honoriem II., který vydal bulu *Apostolicae disciplinae spectantes*.⁴⁵

Sv. Norbert si i po odchodu do Magdeburgu ponechal ve svých rukou přímou správu kláštera, ale již roku 1128 ji předal svému druhovi a žákovi Hugovi de Fosses, který poté, co získal správu kláštera do svých rukou, sepsal první řádová statuta, tak mohl vzniknout reformní řád podle představ pozdějšího papeže Řehoře VII.⁴⁶

2.2 Rozšíření a působení řádu

Premonstrátský řád se velmi záhy stal oblíbený, a to jak mezi chudými, tak i bohatými. Ještě za Norbertova života vzniklo 35 opatství premonstrátského řádu. Rozšířil se na území dnešního Polska, zde v roce 1162 existovala už 200 domů. V Čechách byl první premonstrátský klášter založen roku 1140 a o tři roky později byl řád uveden na Britské ostrovy. Později se rozšířil i do Španělska, Rakouska, Švýcarska, Nizozemska, Uherska,

⁴¹ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, Encyklopedie českých klášterů, s. 151.

⁴² BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 65.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, Encyklopedie českých klášterů, s. 151.

⁴⁵ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 65.

⁴⁶ Tamtéž.

Dánska, Lotyšska a do Skandinávie. A za prvních sto let existence se řád rozšířil nejen po Evropě, ale také do Palestiny a na Kypr.⁴⁷

Už od roku 1121 začala být zakládána další opatství, konkrétně bylo roku 1121 založeno opatství Floreffé, které se nachází v dnešní Belgii. Rok poté byl založen klášter Cappenberg ve Westfálsku.⁴⁸ Premonstráti také založili a spravovali biskupství v Havelbergu, ve Sv. Bonifáci a v Ratzeburgu. Roku 1131 vzal řád pod svou ochranu papež Innocenc II. a o šestnáct let později to taktéž udělal papež Eugen III. V roce 1310 získal řád od papeže Klementa V. privilegium, díky němuž bylo premonstrátům zaručeno, že jim nikdo nesmí ukládat žádné dávky. Dále ustanovila, že ani arcibiskupové, biskupové, legáti či nunciové nemají žádné právo je exkomunikovat, nebo vznášet interdikt ani suspenzi. Také jim zaručila, že v soudních záležitostech podléhají pouze soudům z řad premonstrátům.⁴⁹

Rozvoj řádu byl zbrzděn (stejně jako vývoj dalších řádů) reformací a válkami probíhajícími v 15. a 16. století. V Čechách a na Moravě utlumily řádový život hlavně husitské války, během nichž byla většina premonstrátských klášterů vypleněna a následně vypálena. V Německu během reformace byla zrušena některá významná premonstrátská centra, např. kanonie v Magdeburgu, kde se nacházely ostatky sv. Norberta, které musely být během reformace z města převezeny do Strahovského kláštera. Také anglická reformace roku 1541 zasáhla řád – za vlády Jindřicha VIII. Tudora byly zrušeny všechny premonstrátské kláštery (mezi nejvýznamnější patřil: klášter Bayham Abbey; Egglestone Abbey, Halesowen Abbey aj.).⁵⁰

Další ranou pro řád bylo dosazení do čela řádu Františka Pisanského, funkce mu byla udělena papežem Pavlem III. Kardinál řád finančně vysával, a dokonce zakazoval přijímat novice. Nakonec úřad složil ve prospěch kardinála Ferrarského, což si nechal náležitě zaplatit. Kardinál Ferrarský byl apoštolským legátem pro Francii.⁵¹

Po smrti opata Petra V. nastaly další nepříjemnosti, byl totiž zvolen Petr Desbans (Desboas), královský komisař Lanier dal volitele pozatýkat a byla nařízena nová volba, v důsledku toho byl v prosinci 1635 zvolen pod nátlakem (tím pádem nekanonicky) kardinál Jean Armand du Plessis, vévoda z Richelieu. Po něm byl také nekanonicky zvolen Petr

⁴⁷ Tamtéž., s. 66n.

⁴⁸ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 65.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž, s. 67-

⁵¹ Tamtéž.

Raguet, ale on po několika peripetiích na úřad rezignoval. V roce 1645 byl zvolen Augustin le Scellier, jehož volba nebyla na poprvé uznána, ale o dva roky později byl zvolen znovu.⁵²

Na počátku 18. století byla císařem Leopoldem I. potvrzena exempce řádu od jurisdikce ordinariátů. O významnosti řádu svědčí i bula papeže Benedikta XIV., která řádovým kněžím umožnila působení i na světských faráích.⁵³

Na konci 18. století zasáhla řád další rána – francouzská revoluce. V listopadu 1789 byl Národním shromážděním veškerý majetek církve prohlášen za národní, a dokonce se církvi zakázalo přijímat nové členy. 23. února 1790 byly navíc zrušeny všechny řády, jejichž činnost se nezabývala výukou mládeže a ošetřování nemocných. V této době měli premonstráti na území Francie 90 opatství a řádem bylo obsazováno 633 farností. Dne 2. září 1790 bylo posledního generálního opatovi, byl jím Jean Baptiste d'Ecuy, nařízeno, aby opustil Prémontré. Zpočátku se po odchodu zdržoval kolem Prémontré, ale byl dopaden a uvězněn, ale podařilo se mu uprchnout. Nakonec pobýval v Paříži, kde byl jmenován kanovníkem katedrály Notre-Dame, kde zůstal až do své smrti. Svě srdce odkázal Strahovskému klášteru, kde je dodnes uloženo, společně se srdcem nechal Strahovu poslat i stříbrný kalich, své literární práce, pektorál a prsten. Klášter v Prémontré byl přebudován na azylový dům pro duševně choré a chrám byl zbořen.⁵⁴

V Českých zemích představovaly pro premonstrátských řád velké zásahy josefínské reformy, které platné v rakouských dědičných zemích a vydané 18. století. Ještě před nástupem Josefa II., v březnu 1772 byl vydán dekret, který zapovídal spojení jednotlivých klášterů s generálním opatstvím v Prémontré, tím fakticky vznikla samostatná rakouská kongregace. V září 1781 byla zrušena exempce a kláštery tak byly podrobeny biskupů. Následně byly některé kanonie úplně zrušeny a rozpuštěny.⁵⁵

Ani poté se situace pro premonstrátský řád nezlepšila a téměř celé 19. století procházel krizí a úpadkem, až v říjnu 1883 došlo k obnově řádového života. V roce 1903 měl řád 20 opatství a proboštství – např. v Čechách a na Moravě: Strahov, Teplá, Želiv, Nová Říše, Svatý Kopeček; ale také v Dolních a Horních Rakousech, Tyrolech, Uhrách, Belgii, Francii a

⁵² Tamtéž, s. 69.

⁵³ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 69n.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

v jiných zemích. Sídlo generálního prokurátora řádu se nachází v Římě, kam se přesunulo z Prémotré, kde bylo původně.⁵⁶

V současnosti má premonstrátský řád 31 opatství s mnoha závislými domy v šesti cirkviích (anglické, skandinávské, francouzské, německé, maďarské a české). V řádu je více než 1300 členů, z toho zhruba 1000 je kněžích.⁵⁷

2.3 Ženská větev řádu

Ženská větev premonstrátského řádu byla založena sv. Norbertem v roce 1120 jako druhý řád premonstrátů. Tento řád patří k přísným ženským řádům s kontemplativním řeholním životem. Jednotlivé kanonie jsou řízeny magistrou (převorkou). Při těchto kanoniích byla zřizována probošství, v jejichž čele byl probošt, jehož úkolem bylo vést hospodářské záležitosti kláštera a spolu s dalšími kapituláry i duchovní správu. Řádové sestry se dělí na chórové a na sestry laické.⁵⁸

Do českých zemí byly premonstrátky uvedeny králem Vladislavem I. (tehdy byl Vladislavem II., protože ještě neměl královský titul) a jeho ženou Gertrudou do Doksan (pravděpodobně v roce 1144). Z doksanského kláštera vznikly později i konventy v Louňovicích pod Bláníkem, v Chotěšově, na Moravě vznikl klášter v Dolních Kounicích a později v Nové Říši.⁵⁹

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 69n.

⁵⁸ JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 105.

⁵⁹ Tamtéž.

3 PREMONSTRÁTI V ČECHÁCH

3.1 Počátky premonstrátského řádu v Českých zemích

Premonstrátský řád byl po Evropě velmi oblíben, rychle se rozšířil a už dvacet let po založení první kapituly se dostal do Českých zemí, ve kterých v té době vládl kníže Vladislav II. (později vládl jako král Vladislav I.). Počátky řádu jsou spojeny s olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem. On se s řádem setkal během II. lateránského koncilu a během své cesty do Svaté země.⁶⁰ Po návratu do Čech zařídil, aby pražský biskup Jan dal novému klášteru pozemky a přesvědčil i knížete Vladislava II. a jeho choť Gertrudu Babenberskou, jak je založení kláštera a uvedení premonstrátského řádu do Českých zemí důležité.⁶¹

V roce 1140 byla provedena fundace a pro klášter byly vybrán vrch nacházející se západně od Pražského hradu.⁶² Klášter získal název Mons Sion, známý byl také pod jménem Strahov. Výstavba kláštera byla i nadále podporována Vladislavem II. a jeho ženou Gertrudou, kteří společně s biskupem vydávali nadace, díky nimž mohl být vybudován klášterní chrám Panny Marie. Ten sloužil jako knížecí mauzoleum, byl tam také po své smrti v roce 1174 uložen Vladislav II. (v té době už jako král Vladislav I.) a také olomoucký biskup Jindřich Zdík.⁶³

V roce 1142 poslal biskup Zdík žádost generální kapitule, aby byl na Strahov vyslán premonstrátský konvent.⁶⁴ Do kláštera tedy přišlo několik premonstrátů ze steinfeldského opatství (nachází se v dnešních diecézi Cáchy) do Prahy.⁶⁵ Díky nim mohla být v roce 1143 založena první premonstrátská komunita v Českých zemích, ve které žili právě řeholníci z porýnské kanonie.⁶⁶ Prvním opatem strahovského kláštera byl Geza, díky němu byl spojen klášter se steinfeldským opatstvím, a tak do pražské kanonie přicházely nové podněty ze západu a tím se mohl Strahov postupně stávat významným v evropském měřítku.⁶⁷

⁶⁰ ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě*. Praha, 1877, s. vii.

⁶¹ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s.74.

⁶² Tamtéž, s. 75.

⁶³ JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 42.

⁶⁴ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 443.

⁶⁵ DAUZET, Dominique-Marie. *Krátký životopis sv. Norberta*. Doksany, 2014, s. 131.

⁶⁶ JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 7.

⁶⁷ DACHOVSKÝ, *Svatý Norbert*, s. 44.

Ze strahovské kanonie byly zakládány další kláštery jak v Čechách, tak i na Moravě, patřily k nim např. kláštery Želiv, Litomyšl, Milevsko, Teplá, Klášterní Hradisko, Louka u Znojma, Zábrdovice, později Nová Říše. Vznikalo několik konventů ženské větve, mezi nimi i Doksany, o kterých bude pojednáno dále.⁶⁸

V roce 1144 byl obdarován pražský biskup Ota knížetem Vladislavem II., který mu věnoval statek Želiv, kde byl posléze vystavěn benediktinský klášter. Na tomto místě byl vystavěn kostel zasvěcen sv. Petrovi a Pavlovi. Téměř ve stejnou dobu začal vznikat i chrám Panny Marie. Oba kostely byly v roce 1148 vysvěceny biskupem Otou, který však ve stejný rok zemřel a byl nahrazen Danielem I., jenž ze Želivu benediktiny vypudil a byli nahrazeni premonstráty z porýnského Steinfeldu, v jejichž čele byl Gotšalk, který založil i kanonii na Strahově. Zpočátku potřeboval klášter pomoc, kterou mu poskytl olomoucký biskup Jindřich Zdík, avšak v roce 1150 zemřel, a tak se konvent musel o sebe postarat sám. Což zvládl dobře, protože se pod vedením Gotšalka stal jednou z nejvýznamnějších klášterních komunit středověkých Čech.⁶⁹ V následujících letech došlo k rozsáhlé stavební činnosti, která ale zřejmě vedla k finanční krizi – svědčí o tom odpuštění placení daní po dva roky za vlády Karla IV a také v 50. a 60. letech 14. století docházelo k prodeji klášterního majetku.⁷⁰

Nedlouho poté, co byl založen Strahovský klášter, byl zřízena litomyšlská kanonie, stalo se tomu tak kolem roku 1141. Vládnoucí kníže Vladislav II. a jeho manželka Gertruda pojmenovali konvent Mons Oliveti. Dlouho se domnívalo, že před premonstrátským řádem žil v Litomyšli řád benediktinů, který byl z kláštera vyhnán a nahradili ho právě premonstráti. Tato informace se nakonec potvrdila jako mylná, protože mnoho historiků vycházelo z falza, v němž byl za zakladatele fundace považován kníže Břetislav II. a kníže Soběslav I. Toto bylo nakonec vyvráceno a za zakladatele litomyšlského konventu jsou považováni Vladislav II. a jeho manželka Gertruda.⁷¹

Když bylo v roce 1344 založeno v Litomyšli biskupství, byl premonstrátský kostel povýšen papežem Klimentem VI. na katedrální chrám a z konventu se stala biskupská kapitula.⁷² Prvním biskupem se stal Jan, který byl původně opatem premonstrátského kláštera

⁶⁸ JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 7 a 42.

⁶⁹ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 703n.

⁷⁰ Tamtéž, s. 706.

⁷¹ Tamtéž, s. 345.

⁷² Tamtéž, s. 152.

v Louce. Už století od povýšení na biskupství se jednalo pouze o biskupství titulární. V 16. století kanonie definitivně zanikla.⁷³

Kanonie Milevsko byla založena Jiřím z Milevska patrně již roku 1184, kdy vyměnil některé své pozemky v severních Čechách za pozemky v okolí Milevska.⁷⁴ Nacházel se zde kostel sv. Jiljí, který vlastnil Jiří z Milevska a věnoval ho konventu premonstrátů. Víme, že byl klášter želivskými premonstráty osazen nejpozději roku 1187 – o tomto roce existuje zmínka kronikáře Jarlocha (on byl prvním opatem kláštera), že se v tomto roce stal opatem.⁷⁵ Zřejmě v letech 1215-22 vznikla Milevsku Jarlochova kronika, jež popisuje události, které se staly v druhé polovině 12. století.⁷⁶

Klášter Teplá měl být podle řádového tradice založen roku 1193 šlechticem Hroznatou. Příběh o vzniku kláštera souvisí s třetí křížovou výpravou, pořádanou Jindřichem VI., této výpravy se měl zúčastnit i Hroznata, ale nakonec byl on a několik dalších šlechticů dispensován. Hroznata slíbil, že jako náhradu, nechá založit klášter. Prvními premonstráty, kteří se zde usadili byli řeholníci ze Strahova. Na přelomu století Hroznata sám vstoupil do kláštera a stal se bílým bratrem a jako zakladatel kláštera zastával i funkci správce klášterního majetku. Na jedné z cest byl lapen loupeživými rytíři, kteří za jeho propuštění žádali výkupné. Hroznata zakázal, aby bylo za něj výkupné zapláceno, proto zůstal ve vězení, kde v roce 1217 zemřel.⁷⁷ Za svou mučednickou smrt ve vězení byl roku 1897 blahorečen a je považován za patrona politických vězňů.⁷⁸

Na území Olomouci vznikl před rokem 1078 klášter zvaný Hradisko (někdy také nazývaný jako Klášterní Hradisko nebo Hradiště). Klášter byl nejdříve obýván benediktiny, které sem byli pozváni olomouckým knížetem Otou I. Sličným a jeho chotí Eufemií Uherskou (byla pravnučkou uherského krále sv. Štěpána). Později bylo také Hradisko nazýváno „moravským Escorialem“, protože se stalo pohřebištěm moravských Přemyslovců. V únoru 1078 byl chrám zasvěcen sv. Štěpánu, posvětil ho první olomoucký biskup Jan. U tohoto obřadu byl přítomen i český kníže Vratislav II., který měl na oltář položit zakládací listinu a o dva dny později potvrdit a rozmnožit klášterní majetek. Zřejmě v roce 1150 byli benediktini

⁷³ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 345.

⁷⁴ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 107.

⁷⁵ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 364.

⁷⁶ DACHOVSKÝ, *Svatý Norbert*, s. 46.

⁷⁷ DAUZET, *Krátký životopis sv. Norberta*. s. 131.

⁷⁸ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152.

nahrazení premonstráty, jednalo se zřejmě o řeholníky ze Strahova,⁷⁹ nebo z Litomyšlí⁸⁰, možná z obou kanonií.⁸¹

Dalším premonstrátským klášteřem, jenž už neplní svou původní úlohu, je klášter Louka. Jeho zakládací listina byla vydána v říjnu v roce 1190 českým knížetem Konrádem II. Otou, klášter nechal založit společně se svou matkou Marií. Klášter byl vystavěn poblíž znojemského hradu a Konrád ho obdaroval 25 vesnicemi. Prvními řeholníky bylo podle tradice 12 kanovníků ze Strahova.⁸²

Klášter v Zábrdovicích byl zřízen před rokem 1209 (zřejmě roku 1205, podle řádového podání se to stalo již roku 1200). Byl založen panem Lvem ze Zábrdovic a jeho manželkou Rejčkou (také Rychta, Richza). Později byl pán Lev zvaný z Klobouk, zastával práci komorníka. Svolení k založení kláštera dali olomoucký biskup Robert a markrabě Vladislav. Prvními obyvateli byli řeholníci ze Strahova a byli do Zábrdovic uvedeni roku 1209, v jejich čele byl převor Arnold.⁸³

Premonstráti nezakládali konventy pouze pro muže, ale byly zakládány i kláštery pro premonstrátky. Už od roku 1120 jsou společně s mužskými kláštery zakládány i komunity řeholních kanovnic jako jejich kontemplativně zaměřený II. řád. Prémontré byl původně dvouklášter, ale po roce 1140 byla idea dvoukláštera u premonstrátů opuštěna, přes to ale propojení, co se týče organizační správy mezi mužskými a ženskými konventy, přetrvává.⁸⁴ Jedním z ženských premonstrátských klášterů v Českých zemích byl i klášter s jménem Nová Říše, jenž byl podle řádové tradice založen roku 1211 Markvartem z Hrádku společně s jeho chotí Vojslavou, pocházeli z dnešní vsi Červený Hrádek nacházející se nedaleko kláštera, z tohoto důvodu měla kanonie jejich rodový erb i ve svém znaku. Později se z kláštera stal mužský konvent.⁸⁵

⁷⁹ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s.100.

⁸⁰ ARDURA, Bernard, DOLISTA, Karel. *Prémontrés en Bohême, Moravie et Slovaquie = Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku = Premonstratenser in Böhmen, Mähren und in der Slowakei = Premonstratensians in Bohemia, Moravia and Slovakia*. Praha, 1993, s. 9.

⁸¹ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s.100.

⁸² Tamtéž, s. 112.

⁸³ Tamtéž, s. 130.

⁸⁴ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 153.

⁸⁵ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s.137.

Dále byl založen klášter v Louňovicích, ten byl odnoží želivského kláštera, který ho nechal založit v roce 1149-50. Klášter nebyl nijak výrazně velikostně rozlehlý, ale vyslal kolonie premonstrátských sester do Perneggu a do Kounic. Kounický ženský klášter byl založen v roce 1182 Vilémem z Kounic, učinil tak, aby se odčinil a očistil od svých zločinů. Až do husitských válek to byl velmi prosperující klášter.⁸⁶

Stejně jako Želiv, měl i klášter Teplá svou ženskou odnož – tou byl Chotěšov. Založil ho blahoslavený Hroznata po roce 1202. Obsazen byl sestrami z Doksan a za vlády posledních Přemyslovců se mu velmi dařilo, vrcholu své slávy však dosáhl za vlády Lucemburků, kdy byl jedním z nejznámějších klášterů v zemi.⁸⁷

Posledním premonstrátským ženským klášterem, který tu zmíním byly Doksany. Tomuto klášteru, respektive jeho středověké historii, se bude hlouběji věnováno dále. Zakladatelkou kláštera je kněžna Gertruda Babenberská společně se svým manželem knížetem Vladislavem II. První sestry, které klášter obývaly, přišly z porýnského Dünwaldu. Klášter byl podřízen Strahovu a postupně se stal nejvýznamnějším ženským klášterem v Čechách, o tom svědčí i to, že do něj vstupovaly šlechtické dcery (např. i Anežka Česká).⁸⁸

3.1 Premonstrátský řád od husitských válek do současnosti

Premonstrátské kláštery (ale nejenom premonstrátské kláštery) v Českých zemích utrpěly obrovskou újmu za husitských válek. Téměř všechny kláštery byly napadeny, jejich majetek rozebrán a následně vypáleny a zničeny. Některé kláštery se podařilo obnovit, ale některé zanikly na dobro. K těm, které se nepodařilo obnovit patřily Louňovice a Kounice. Zasluhou strahovského opata Kašpara z Questenberku se podařilo obnovit želivský a milevský klášter, který byl přeměněn na převorství a byl tak závislý na strahovském klášteře. Ale ani to nezabránilo jeho pozdějšímu zániku.⁸⁹

Nicméně nejen husitství silně zasáhlo premonstrátský řád, také třicetiletá válka mu neprospěla a v neposlední řadě utrpěly kláštery újmu za vlády Marie Terezie a Josefa II. během josefínských reforem, které byly vyhlášeny v rakouských zemích. V březnu 1772 bylo všem kanoniím zakázáno spojení s generálním opatstvím v Prémontré. V září 1781 byla

⁸⁶ DACHOVSKÝ, *Svatý Norbert*, s. 48n.

⁸⁷ Tamtéž, s. 50.

⁸⁸ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 212n.

⁸⁹ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. vii.

zrušena exempce řádu, tím pádem byly všechny kláštery podrobeny biskupům.⁹⁰ Následně bylo rozhodnuto o zrušení všech „neužitečných klášterů“ - za takové kláštery byly považovány konventy kontemplativní. To byly ty, které měly za svou hlavní povinnost modlitbu a nevykonávaly žádnou charitativní činnost, tj. nestarali se o nemocné, nebyli vzdělávací a nevykonávaly ani pasterizační činnost. V Čechách tak byly zrušeny všechny kláštery premonstrátek a činnými zůstali pouze čtyři mužské premonstrátské kláštery – Strahov, Želiv, Teplá a Nová Říše. A nakonec v roce 1950, za komunismus byly zrušeny veškeré kláštery v Československu. Představení byli odsouzeni k dlouholetým trestům a řeholníci byli odvedeni do internačních táborů. Budovy a majetek konventů byl státem zkonfiskován, ten jim byl navrácen až po pádu komunismus v roce 1989.⁹¹

Před husitskými válkami byla na tom většina premonstrátských klášterů na našem území dobře. Chotěšovský konvent prožíval za vlády prvních Lucemburků obrovský rozkvět a stal se z něho jeden z nejznámějších klášterů v zemi. Naneštěstí byl během husitských válek, roku 1423, zničen. Po tomto zásahu se klášter zotavoval téměř dvě stě let, a nakonec byl za vlády Josefa II. v rámci josefinských reforem zrušen.⁹²

Podobně na tom byly premonstrátky z kláštera v Nové Říši, konvent také za vlády Karla IV. dosáhl svého vrcholu, pak byl husity dvakrát zpustošen – a to v roce 1423 a 1424. Pověst uvádí, že premonstrátky byly během svého útěku zahrnány do rybníka, ve kterém všechny utonuly. Smutný osud kláštera byl dovršen v roce 1430, kdy byl Prokopem Holým srovnán se zemí. Po husitských válkách byly snahy, aby byl klášter obnoven – za vlády Jiřího z Poděbrad byla správa nad klášterem svěřena pánům z Hradce, ale za probošta Urbana (konec 16. století) vymřely sestry na mor. A tak i přes veškeré pokusy byl nakonec klášter přeměněn na mužský konvent a strahovský opat Lohelius svěřil správu proboštovi Adamovi Skotnickému. Další ránu utrpěl klášter za druhé světové války, tehdy nacisté klášter obsadili a všichni řeholníci byli uvězněni. V koncentračním táboře zemřel opat Pavel Souček a 4 další premonstráti. V roce 1950 byl klášter zrušen komunisty.⁹³

Jediným klášterem, který byl ušetřen husitským výpadům, byl klášter Teplá. Ale i on byl nakonec vypálen, ale nebylo to přičiněním husitů, ale katolickou stranou během vlády Jiřího z Poděbrad. Teplá byla vypálena roku 1467 za své sympatie ke králi, ale díky opatovi

⁹⁰ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 75.

⁹¹ DAUZET, *Krátký životopis sv. Norberta*. s. 131

⁹² DACHOVSKÝ, *Svatý Norbert*, s. 50.

⁹³ Tamtéž, s. 51.

Zikmundovi Hausmanovi byl klášter záhy obnoven. Přestože byl za třicetileté války často konvent pustošen, po válce rychle dosáhl rozkvětu a na jeho vrchol nastal kolem roku 1700 a klášter sehrál velkou roli při rekatolizaci kraje. V 18. století byla Teplá v úpadku, opat Kryštof žil více jako šlechtic než opat a až v 19. století došlo ke změně k lepšímu, to trvalo až do druhé světové války. Po roce 1950 klášter zpustošila vojenská posádka, která se byla nakonec umístěna.⁹⁴

Ani Milevsko nebylo za husitských válek ušetřeno, klášter byl roku 1420 vypálen a zničen. Klášter byl opět osazen až po skončení válek, ale to už byl bez majetku, protože milevské panství dal císař Zikmund jako zástavu Matějovi Brusovi z Kovářova, později bylo panství v zástavě u Oldřicha z Rožumberka a poté získali majetek páni ze Švamberka, nejprve jako zástavu a od roku 1558 získali panství dědičně. Spory s majiteli panství s konventem vyvrcholily tím, že byl opat i řeholníci vypuzeni, kanonie tak po roce 1565 přestala právně existovat. Premonstráti získali Milevsko do vlastnictví až po událostech na Bílé Hoře, a to díky strahovskému opatovi Kašparovi z Questenberka, který Milevsko vymohl, ale neobnovil zde opatství, ale z Milevska se stalo převorství podřízené Strahovu.⁹⁵ Roku 1785 bylo milevské převorství zrušeno Josefem II.⁹⁶

Želiv snad jako jediný premonstrátský řád neprožíval všeobecný rozkvět před husitskými válkami. Želivský klášter byl za vlády Lucemburků ve velkých finančních problémech kvůli rozsáhlé stavební činnosti. Dokonce Karel IV. odpustil želivskému řádu placení daní po dobu dvou let. A situace se nemohla zlepšit, když vypukly husitské války. Želivu se nevyhnuly husitské výpady, klášter nebyl ušetřen, přestože odtud pocházel Jan Želivský. Během válek řeholníci konvent opustili a byl opět osídlen až v druhé polovině 15. století.⁹⁷ Za vlády Jiřího z Poděbrad byl klášter věnován Burianovi Trčkovi z Lípy, který ho získal pod podmínkou, že bude vyživovat želivské kněze, řeholníci byli vyhnáni a stáhli se do Jihlavy. Po smrti posledního želivského opata v roce 1589 Jan Lohelius (strahovský opat) u císaře Rudolfa II. žádal, aby veškerý majetek Želivu přešel na strahovskou kanonii, tomu bylo vyhověno. Opat Lohelius tak vykoupit zastavený majetek a do opuštěné želivské kanonie poslal několik řeholníků. Svou samostatnost dostal Želiv zpět až v roce 1643, ale Strahov mu

⁹⁴ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 119.

⁹⁵ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 368.

⁹⁶ DACHOVSKÝ, *Svatý Norbert*, s. 47.

⁹⁷ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 706.

zůstal i nadále mateřským klášteřem.⁹⁸ Od roku 1948 byl želivským opatem Vít Tajovský, jenž byl dlouho vězněný v období komunismu. V roce 1950 se klášter stal internačním táborem pro kněze a řeholníky z celé Československé republiky.⁹⁹

Klášter Hradisko u Olomouce nemělo moc strategickou pozici, protože se nacházel na okraji města, a tak byl častým terčem útoků vojsk – nejprve husitských v letech 1429 a 1433, a pak i švédských v roce 1642 během třicetileté války. Podobný osud potkal i klášter Louku u Znojma, který byl vypálen nejdříve husity v roce 1422, a pak v roce 1645 vyplněn Švédy. Oba kláštery byly zrušeny v roce 1784.¹⁰⁰

Strahovský klášter byl za vlády Karla IV. na svém vrcholu, v té době ustal i příliv premonstrátů z Německa, takže v klášteři převládali řeholníci českého původu. V roce 1420 byl konvent vypálen husity, neví se, co se stalo s premonstráty, zřejmě uprchli do kláštera ve Vratislavi. Někdejší slávu konventu obnovil Jan Lohelius, jenž byl v roce 1586 jmenován strahovským opatem. Opět do Strahova povolal premonstráty ze Steinfeldu a staral se o řádový dorost, proto je často označován jako druhý zakladatel strahovského kláštera.¹⁰¹ Také nechal udělat přestavbu kláštera, která měla zřejmě pouze ideologický záměr – stavebník se výstavbou věži kolem presbytáře přihlásil ke katolictví.¹⁰² Po Loheliově se stal opatem Kašpar z Questenberka, který byl velmi významný opatem. Za jeho opatské funkce bylo uskutečněna renesanční přestavbu kláštera; získal řádu Želiv a Milevsko a také byly převezeny na Strahov ostatky sv. Norberta, zakladatele premonstrátského řádu, který se tak stal i zemským patronem pro České země.¹⁰³ Také založil blízko kláštera špitál sv. Alžběty pro chudé a na Novém Městě kolej sv. Norberta, která sloužila pro vzdělávání mladých bratří.¹⁰⁴ Velkou ztrátu klášter zažil během třicetileté války, když Švédové obsadili Prahu a strahovská knihovna byla částečně odvezena ze země jako válečná kořist.¹⁰⁵ Během vlády Josefa II. byl opatem kláštera Václav Josef Mayer, ten byl respektován císařem a možná i díky němu nebyl během josefínských reforem Strahov zrušen. Také tomu napomohla stavba knihovny, jež obsahovala knihy pro veřejnost. V roce 1781 se nacházelo ve strahovském klášteři sto řeholníků. V roce

⁹⁸ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 707.

⁹⁹ DACHOVSKÝ, *Svatý Norbert*, s. 48.

¹⁰⁰ DAUZET, *Krátký životopis sv. Norberta*. s. 131.

¹⁰¹ DACHOVSKÝ, *Svatý Norbert*, s. 44n.

¹⁰² VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 447.

¹⁰³ DACHOVSKÝ, *Svatý Norbert*, s. 45.

¹⁰⁴ DAUZET, *Krátký životopis sv. Norberta*. s. 132.

¹⁰⁵ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 447.

1950 bylo rozhodnuto, že bude v klášteře umístěn Památník národního písemnictví, který se zde nachází dodnes.¹⁰⁶

V současné době patří k české premonstrátské cirkárii i opatství ve východoslovenském Jasově, a i konvent v Holíči zřízený v roce 1996.¹⁰⁷

¹⁰⁶ DACHOVSKÝ, *Svatý Norbert*, s. 45n.

¹⁰⁷ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.*, s. 75.

4 DOKSANSKÝ KLÁŠTER VE STŘEDOVĚKU

4.1 Založení a počátky doksanského kláštera

Po smrti knížete Soběslava I. usedl na uvolněný vládnoucí stolec synovec předchozího knížete Vladislav II., byl zvolen českými velmoži, kteří ho upřednostnili před synem knížete Soběslava I., který nesl také jméno Vladislav.¹⁰⁸ Kníže Vladislav II. společně se svou manželkou Gertrudou Babenberskou,¹⁰⁹ která byla dcerou Leopolda III. Rakouského a vnučkou císaře Jindřicha IV.,¹¹⁰ založili v Čechách a na Moravě několik premonstrátských klášterů. Jedním z nich byl právě klášter premonstrátských sester v Doksanech nad Ohří, který se nachází v severních Čechách nedaleko Litoměřic.¹¹¹

Vznik premonstrátské kanonie v Doksanech je zahalen tajemným hávem, protože dodnes není známo přesné datum, kdy byla kanonie založena. Je to způsobeno tím, že původní zakládací listina, jenž by určila přesnou dobu vzniku, již neexistuje. Z dostupných pramenů se odvozuje, že by klášter mohl být založen roku 1143, nebo 1144. Například bývalý doksanský probošt Josef Mika ve svém spise *Das ruhmwürdige Doxan etc.* píše, že k založení kláštera v Doksanech došlo roku 1144. Stejné datum založení je vyznačeno na Redelmayerově fresce nacházející se v bývalém refektáři a na sloupu se sochou Panny Marie a zakladatelky kněžny Gertrudy, který byl postaven k výročí šesti set let trvání kláštera. Ale například kronikář Vincentius mluví o klášteře teprve až v roce 1175, ale v dnešní době z pramenů známo, že kanonie v této době už fungovala.¹¹²

Co s jistotou víme je, že doksanský klášter vznikl za vlády knížete Vladislava II. (později získal královský titul a je znám pod jménem Vladislav I.), díky němu, a hlavně jeho manželce Gertrudě Babenberské, mohlo vzniknout první ženské společenství Premonstrátek v Čechách.¹¹³

Doksanská kanonie byla zbudována v návaznosti na vznik strahovského kláštera jako jeho dceřiný klášter, proto byly Doksany Strahovu podřízeny.¹¹⁴ To pro doksanský klášter

¹⁰⁸ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I/2. Od Břetislava I. do Přemysla I.* Praha: nákladem Jana Laichtera na Královských Vinohradech, 1913, s. 760.

¹⁰⁹ Gertruda pocházela z rakouského Babenberka.

¹¹⁰ KUBÍČKOVÁ, Jarmila. *Bývalý klášter premonstrátek v Doksanech nad Ohří.* Praha, 1944, s. 3.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Letopis Jarlocha, *Fontes Rerum Bohemicarum II.*, s. 467.

¹¹⁴ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I*, s. 160-161, č. 156.

znamenal, že sem byl dosazován probošt ze Strahova, jemuž byla podřízena převorka a další kanovníci.¹¹⁵ Toto spojení, tento vztah obou klášterů zřejmě vznikl podle fungování kláštera v Steinfeldu, který mohl sloužit jako vzor. Klášter v Steinfeldu byl mateřskou kanonií pro Strahov, a steinfeldskou ženskou odnoží klášter premonstrátek v Dünnwaldu jako jejich kontemplativně zaměřený II. řád. Podkladem pro předpoklad, že fungování steinfeldského kláštera sloužilo jako vzor pro české premonstráty, může být zmínka v listině o založení strahovského kláštera. V listině je zmíněno, že kníže Vladislav II. se svou chotí Gertrudou věnovali dar bratrům a sestrám, kteří slouží Bohu, Panně Marii a sv. Augustýnovi¹¹⁶.

V roce 1144 byl položen základní stavební kámen románské konventní baziliky, která je dochovaná dodnes, víceméně v její podobě z 12. století. Podle konventní tradice mělo dojít už rok poté, co byl položen základní kámen, k vysvěcení kanonie. Vysvěcení provedl pražský biskup Ota za asistence olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. V knize *Encyklopedie českých klášterů* autor upozorňuje, že pokud k vysvěcení opravdu došlo v roce 1145, nemohla být vysvěcena klášterní bazilika, protože ta byla dokončena pravděpodobně až v letech 1185/86.¹¹⁷ Doksanský klášter nechal zasvětit svůj chrám Narození Panny Marie a za své patrony si zvolil sv. Materna, sv. Kandida a sv. Vavřince.¹¹⁸

Ve svém díle se Jarmila Kubičková domnívá, že doksanský chrám byl jedním z nejvelkolepějších chrámů nacházející se mimo Prahu. I přes to, že v období baroka došlo k přestavbě baziliky, lze poznat, jak vypadala dříve, protože přestavba udržela románské rozvržení, které se zachovalo přes mnohé požáry a husitské řádění, protože tyto události zasáhly pouze vnitřní vybavení stavby. Původně se jednalo o trojlodní baziliku s příčnou lodí, která byla zakončena na severní a jižní straně apsidou. Ve východních koutech byly dvě kaple mající apsidy na východní straně, kněžiště bylo uzavřeno hlavní apsidou. Hlavní apsidu doksanské baziliky nahradila v baroku věž.¹¹⁹

V knize Dominika Karla Čermáka je zmiňováno, že po vysvěcení kláštera přišly do Doksan první řeholnice, kterých mělo být devět a měly pocházet z předních šlechtických

¹¹⁵ HOBZEK, Josef. *Kulturní památka Doksany*. Ústí nad Labem, s. 5.

¹¹⁶ CDB I., s. 160-161, č. 156. „(...) *Hec autem sunt, que dux Wladislaus, pius et Magnificus institutor clericalis castimonie per totam Boemiam, cum coniuge sua, domina Gertruda, pia matre clericorum, monialium et omnium orphanorum, dedit pro remedio anime sue fratibus et sororibus famulantibus deo et sancte dei genitrici sanctoque Augustino: (...)*“

¹¹⁷ VLČEK – SOMMER – FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 213.

¹¹⁸ KUBÍČKOVÁ, *Bývalý klášter premonstrátek v Doksanech nad Ohří*. s. 5

¹¹⁹ KUBÍČKOVÁ, *Bývalý klášter premonstrátek v Doksanech nad Ohří*. s. 5n.

rodů. V díle jsou zmiňovány i jejich jména, konkrétně se mělo jednat o Sezimu, Markétu, Dobroslavu, Hedviku, Pomoslavu, Pomoslavu mladší, Útěchu a Ladislavu s Lidmilou (také nazývanou Ludmila). První převorkou doksanského kláštera měla být Ida Přemyslovna (nebo také jmenována jako Johanka nebo Judita), která měla být v příbuzenském vztahu s Vladislavem II.¹²⁰ Ale více pravděpodobné je, že prvními řeholnicemi v kanonii byly premonstrátky pocházející z dünnwaldského kláštera,¹²¹ které byly do Doksan pozvány, aby se zde usadily,¹²² což je zmíněno i v Jarlochově letopise: „(...) v *Doksanech, usadiv tu řeholní panny, kteréž z Dünewaldu, Kolinské dioecese, přivéstí dal.*(...)“.¹²³

Jak už bylo zmiňováno, doksanská kanonie byl podřízena strahovskému klášteru, což pro Doksany znamenalo, že sem byl dosazován probošt, kterého určil Strahov.¹²⁴ Mimo probošta bylo v klášteře ještě několik dalších, někdy až šest kněží, provisor, zpovědníci atd.¹²⁵

První doksanským proboštem se stal Adalbert ze Steinfeldu (nazýván také Albert či Heribald). Jedná se o stejného muže, který přišel s prvními steinfeldskými premonstráty do pražského kláštera na Strahov, kam se později (přesněji v roce 1175) opět navrátí, protože tamní opat Erlebold zemřel a Adalbert po něm získal pozici strahovského opata.¹²⁶

Doksanský klášter měl být oblíbeným místem kněžny Gertrudy. Do Doksan měla jezdit a trávit zde čas během nepřítomnosti svého manžela v Českých zemích, byla tu i v době, kdy se Vladislav II. vydal na křížovou výpravu. V srpnu v roce 1151 Gertruda Babenberská zemřela, není blíže známo, z jakého důvodu se tak stalo. Její tělo bylo pochováno ve strahovském chrámě, odkud mělo být po dvou letech přemístěno do doksanského kláštera.¹²⁷ Její tělo se ale dodnes nenašlo. Protože v době, kdy tu měla být pohřbena, nebyla ještě dokončena doksanská bazilika, proto je možné, že její tělo bylo pohřbeno na místě původního doksanského kostela.¹²⁸

¹²⁰ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 131n.

¹²¹ Dünnwaldská kanonie spadá v současnosti pod diecézi v Kolíně nad Rýnem.

¹²² VLČEK – SOMMER – FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 213.

¹²³ Letopis Jarlocha, FRB II., s. 467.

¹²⁴ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 133.

¹²⁵ KUBÍČKOVÁ, *Bývalý klášter premonstrátek v Doksanech nad Ohří*. s. 3.

¹²⁶ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 133.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 133.

Po smrti své manželky poslal kníže Vladislav II. dva ze svých potomků – Vojtěcha (Adalberta)¹²⁹ a Anežku (Agnes) na výchovu do premonstrátských klášterů. Vojtěch byl poslán na pražský Strahov a Anežka do Doksan.¹³⁰ Anežka v doksanském klášteře pobývala zřejmě až do svých šestnácti let. Anežka nakonec nastoupila na duchovní dráhu a stala se členkou benediktinského kláštera u sv. Jiří na Pražském hradě, kde se stala abatyší a díky ní byla přestavěna a nově vyzdobena svatojiřská bazilika.¹³¹

Po odchodu doksanského probošta Adalberta do strahovského kláštera se stal proboštem premonstrát jménem Volfram. Čermák zmiňuje, že tento probošt měl u knížete Vladislava II. tolik důvěry, že mu často mohl radit, dokonce i v politických záležitostech. V této době měly Doksany zakoupit část vsi Bohušovice nad Ohří (Boušovice) od jakéhosi Brunona. Také měla být uzavřena smlouva s Grabišem, kterému dal ves Lodovice výměnou za Vrbičany a Chotovice. Zemřel roku 1195 a novým doksanským proboštem se stal Bertold. Za probošta Bertolda byl českým knížetem pražský biskup Jindřich Břetislav a Přemysl Otakar I. využil jeho sporů s některými českými velmoži a pokusil se uzurpovat vládu. To se mu nepodařilo, protože byl před Prahou zastaven. Jindřich Břetislav se přesunul do Chebu, kde v roce 1197 zemřel kvůli zdravotním problémům. Čermák toho knížete a pražského biskupa líčí jako velkého přívržence a podporovatele doksanské kanonie, která velmi truchlila, když zemřel.¹³²

Kníže a pražský biskup Jindřich Břetislav byl pochován v doksanském klášteře, vedle hrobky své matky Markéta (též zvaná Margareta). Markéta zemřela v roce 1186, proto se předpokládá, že doksanská bazilika musela být již dokončena, anebo její tělo bylo po smrti uloženo nějakou dobu v prozatímním hrobě, a pak bylo přeneseno do baziliky v Doksanech.¹³³ V bazilice byly pochovány i jeho dvě sestry Alžběta (také zvaná Eliška) a Markéta, jež byly převorkami doksanského kláštera. Alžběta měla poskytnout finance na dostavění kláštera a také mu věnovat dvě vsi. Po její smrti se převorkou stala její sestra Markéta.¹³⁴

¹²⁹ Později se z něj stal probošt mělnický a arcibiskup salcburský (jako Adalbert III.).

¹³⁰ Letopis Vincenciův, FRB II., s. 420.

¹³¹ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 133n.

¹³² Tamtéž.

¹³³ VLČEK – SOMMER – FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 213.

¹³⁴ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 172.

Podle tradice kanonie měl klášter roku 1200 zasáhnout požár, při kterém měla shořet zakládající listina kláštera,¹³⁵ ta měla viset naproti kněžišti v chrámu. Během tohoto požáru mělo zemřít i několik doksanských řeholnic. Po požáru se zachovala pouze bazilika, která neutrpěla velké ztráty a ztratila jen střechu. Díky proboštovi Bertoldovi a podpoře příznivců a stoupenců kláštera, se mohly řeholnice už dalším roce do kláštera vrátit a opět tu žít.¹³⁶

4.2 Doksanský klášter ve 13. století

První léta 13. století probíhaly v doksanském klášteře ve znamení oprav po požáru, jenž ho zastihl na sklonku století. A po roce 1208 musely opravy pokračovat, v této době totiž vpadl do Čech saský kníže Otto a během jeho tažení do Čech byl klášter vypleněn a poničen.¹³⁷

Až do roku 1215 byl kníže Přemysl Otakar I. velkým podporovatelem a stoupencem kláštera, ale následně se změnil jeho postoj a názory ohledně církve a začal vyžadovat nejen od doksanského kláštera vysoké daně. Ale i přes jeho rozpory s církví nechal v doksanském klášteře vychovávat svou dceru Anežku (známou pod jménem Anežka Česká), která se později stala jednou z největších osobností českého středověku. Za probošta Gunthera¹³⁸ se dostal klášter do velkých finančních problémů, proto byl nucen prodat polovinu vesnice Úherce nacházející se v Západních Čechách, a kterou získal krátce před tím od Přemysla Otakara I. Prodána byla za 60 hřiven stříbrných.¹³⁹

V roce 1226 český král Přemysl Otakar I. vydal listinu, v níž přiznal doksanskému klášteru jeho statky a potvrdil tak listinu vydanou knížetem Vladislavem II.,¹⁴⁰ jenž shořela spolu se zakládající listinou kláštera při požáru v roce 1200.¹⁴¹ Kromě statků klášteru v listině potvrdil i několik privilegií a práv.¹⁴²

¹³⁵ KUBÍČKOVÁ, *Bývalý klášter premonstrátek v Doksanech nad Ohří*. s. 3.

¹³⁶ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 134nn

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž, s. 134nn.

¹³⁹ CDB II., s. 233, č. 241; „*Přemysl Otakar I, rex Bohemiae, Neconem militem inquietum cogit, ut dimidiam villam Úherce a monasterio Doxanensi emptam abbati et conventui Kladrubensi sexaginta marcis argenti vendat, idemque ipsam villam monasterio Kladrubensi ex toto possidendam assignat. (...)*“

¹⁴⁰ RBM I., Karel Jaromír Erben (ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I*. Typis C. R. typographie aulicae filiorum Theophili Haase, Praha 1885, s. 325nn, č. 705.

¹⁴¹ KUBÍČKOVÁ, *Bývalý klášter premonstrátek v Doksanech nad Ohří*. s. 3.

¹⁴² RBM I., s. 325nn, č. 705

Také: CBM II., s. 280-286., č. 286

Přemysl Otakar I. touto listinou klášteru potvrdil držení těchto vesnic: Doksany (Doczan), Mury (Mur), Rohatec (Rohaci), Chvalín (Qvalin), část Lubotenic (Lubothinic) s přívozem, část Dušníků (Duscnich), Oleško s Borem (Oleskec, Bor), Chodouny (Chudumi), Chotěšov (Goteschov), Dolní Zálezly (Zalezli), újezd Velichov (Welichov) v oblasti Sedlecka, dnes se jedná o oblast Loketska. Také potvrdil držení dnes již zaniklé vesnice Pelez a vesnice Hostenice (Hostinici) společně s koňmi. Díky této listině víme i o dalších osobách, které klášter v předchozích letech obdarovali. Byl jím například kníže a pražský biskup Jindřich Břetislav, který klášteru daroval ves Sirbice (Swrbic) a také vesnici Koloveč (Colowec). Syn Vladislava II. (jako král Vladislav I.) Bedřich věnoval klášteru Vojkovice (Woycovic) a újezd Kotvinu (Cothwin), Druhá manželka Vladislava II. Judita Durynská obdarovala klášteru ves Břehoryji (Brehori) společně se vsí Rochovem (Rochov). Také Markéta z Čenkova na klášter nezapomněla a věnovala mu Brňany (Bernan) a Rochov (Rochov – nejedná se o stejnou vesnici, jakou věnovala klášteru Judita Durinská, v tomto případě se jedná o shodu jmen). Sám Přemysl Otakar přidal Klobouky (Clobuch) a od biskupa Daniela klášter získal Oslov (Ozlov) a Chýnov (Chinowic).¹⁴³

Dalšími, kdo klášter obdarovali byla například rodina pánů ze Skalky, díky nimž získala kanonie Vešřany (Veschan), Březno (Bresen) a také Bašť (Basche). Od rodu Nemoj získal klášter Vražkov (Wrascov) a synové pána, který věnoval Doksanům Vražkov, Velislav a Matheus věnovali klášteru Krabčice (Crabsic), Mnetěš (Mnetis) a klášter od nich také dostal přístup k potoku Lesche. Se synem jednoho z nich vyměnil klášter ves Němčice (Nyemsic) a získal tak část Martiněvsi (Martinowez). Chval daroval klášteru Děčany (Dechan) a od Chotěbora a jeho dcery získal klášter Ledvice (Ledwic) a Srbice (Zirbic). V listině se také nachází zmínka, že probošt Adalbert (pozdější opat na Strahově) udělal výměnu a získal tak statek v Kravařích (Crawar),¹⁴⁴ ten se později stal významným hospodářským bodem doksanského kláštera.

Jak bylo zmíněno výše, Přemysl Otakar I. potvrdil a udělil klášteru také několik privilegií a výhod. Jedním z nejdůležitějších privilegií, co Doksany dostaly, bylo podřízení kláštera přímo pod královský soudní dvůr, což klášteru zajišťovalo výhodné postavení. Další z privilegií byl odvod dvě stě denárů z ražby mince, které byly doksanské kanonii vypláceny každý týden a mohli je užít k vlastní potřebě.¹⁴⁵ V listině je zmíněno, že denáry jsou klášteru

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ RBM I., s. 325nn, č. 705

odváděny i z toho důvodu, že byl zasažen požárem, proto byly kanonii vypláceny peníze, aby mohly být opraveny a zvelebeny klášterní budovy.¹⁴⁶

Dále klášteru rozšířil právo v Dolních Zálezlech, které se nacházejí v blízkosti Ústí nad Labem, na odchyt lososů a toto právo jim udělil trvale. Přemysl Otakar I. také klášteru uděluje privilegium, které jim umožnilo dovést a vyvést jeden náklad na lodi plavící se po Labi, aniž by museli platit clo a také mohli převážet dřevo po řece Ohři. V listině je dále zmiňováno tzv. *ius theutonicum*¹⁴⁷ ve vesnici Mury (Mur). Toto privilegium měl udělit na žádost kláštera, povolil to pro *nemohoucnost a nestálost moderní doby*.¹⁴⁸

Za probošta Gunthera se po roce 1226 pozvedlo hospodářství kláštera.¹⁴⁹ Velkým úspěchem toho probošta bylo, že získal roku 1232 povolení od Václava I. k založení nového města. Konkrétně se jednalo o město Kynšperk (Cuningberch). V tomto městě mohl mít klášter vlastní sféru vlivu a značné pravomoci a Václava I. ještě přidal městu privilegium volného trhu.¹⁵⁰ O dva roky později probošt Gunther zemřel. Nástupcem zemřelého probošta byl Fabián. I on pokračoval v rozšiřování doksanského vlivu.¹⁵¹ V roce 1234 získal od Václava I. povolení k zřízení vesnice Jakubov (Jacubob), která se nacházela v oblasti Loketska. V listině dává Václav I. vesnici tzv. právo *theutonica* (stejně získaly i Mury).¹⁵² Až do roku 1235 probíhal klášterní život po několik let v poklidu, ale v tomto roce zasáhla doksanskou oblast velká povodeň a následně propukl v klášteře požár, který ho lehce poničil. Čermák zmiňuje, že i po těchto dvou nepříjemných událostech měl v příštím roce (tj. rok 1236) klášter výbornou úrodu.¹⁵³

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ *Ius theutonicum* je také označováno jako právo německé; zavazovalo pána k nájmu půdy dědičně, tzv. na věčné časy.

¹⁴⁸ CBM II., s. 280-1, č. 286

¹⁴⁹ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 136.

¹⁵⁰ RBM I., s. 370, č. 1232, „(...) *Itaque notum sit – quod nos Wenzeslaus – ecclesiae in Dochzan fundandi et ponendi civitatem in quodam loco, qui Cuningberch vocatur, et habendi forum ibidem sollempne, omnimodam concessimus libertatem, et ad majorem ejusdem civitatis propagationem omnem libertatem, quam aliqua regni nostri civitas habere dinoscitur, ut habeat, omni volumus cessante refragatione, eximentes eam ab omnium advocatia, nostri et praepositi ecclesiae nominatae dumtaxat ipsam jurisdictioni subjicientes. (...)*“

¹⁵¹ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 136.

¹⁵² RBM I., s. 391, č. 831 „*Wenceslaus rex bona ecclesiae Dogzanensis, circa Loket constituta, videlicet Jacubob villam, sub jure Tevtonicali locandam concedit, et alias dudum locatas ab omni vexatione et servitute omnimoda castrum jam dicti eximit. (...)*“

¹⁵³ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 136.

V roce 1242 převzal probošství Heřman I. (také Hermann), který do Doksan nastoupil po smrti probošta Fabiána. Nejvýznačnějším Heřmanovým počinem bylo založení nové klášterní knihovny, ta původní totiž shořela při požáru. Heřman I. zemřel roku 1249 a po něm byl proboštem zvolen Godfried I.¹⁵⁴

Probošt Godfried I. získal ještě v tomtéž roce, co se stal proboštem, listinu, která potvrzovala všechny výsady kláštera.¹⁵⁵ V roce 1255 i v roce následujícím sužovala doksanskou kanonii bída a hlad. Čermák ve svém díle zmiňuje, že v tu dobu před klášterem stály zástupy lidí, kteří se snažili vyprosít u řeholnic chléb, ale řeholnice samy trpěly nouzí.¹⁵⁶

Po nástupu Přemysla Otakara II. k moci nechal probošt Godfried I. potvrdit výsady kláštera i tímto panovníkem. Přemysl Otakar II. tak učinil v roce 1261.¹⁵⁷ Probošství Godfrieda I. skončilo v Doksanech roku 1262, když zemřel strahovský opat Jan a doksanský probošt byl povolán na jeho místo, kam odešel ještě též rok.¹⁵⁸ To dokazuje listina z roku 1262, ve které se vyřešil spor o průtoku řeky Ohře u mlýna v blízkosti Kopist. Kvůli špatnému průtoku vody se špatně chytaly ryby. Nakonec se došlo v míru k řešení a dojednaly se podmínky, jak má úprava vody vypadat.¹⁵⁹ Jan byl proboštem necelý rok, protože záhy zemřel.¹⁶⁰

Po smrti probošta Jana I. byl do čela doksanského kláštera zvolen Heřman II. On roku 1263 prodal některé pozemky v Kopistech občanům Kravař. Zemřel roku 1267. Po smrti Heřmana II. byl za probošta zvolen Konrád. V letech 1270 a 1272 zasáhla klášter opět velká povodeň, když se rozvodnila řeka Ohře.¹⁶¹ Probošt Konrád si na papeži Řehořovi X. vymohl listinu sepsanou v roce 1273, jež oznamovala, že papež klášter přijal pod svou ochranu a potvrdil jeho statky (např. se jednalo o vsi Mury, Pelez, Rohatce, Oleško, Libotenice, Kopisty, Dušníky, Martiněves, Krabčice, Chotěšov, Vojnice, Dolní Zálezly, Kravaře a mnoho dalších)

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ RBM I., s.573, č. 1235. „*Wencezlaus rex - ecclesiae S. Mariae in Doczan, et sororibus ibidem deo et beatae Mariae famulantibus, pro remedio animae patris nostri, regis Othakari, et etiam dilectae conjugis nostrae Cvnegundis, talem concedit libertatem. (...)*“

¹⁵⁶ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 138.

¹⁵⁷ RBM II., s.112, č. 296. „*Othacharus, dominus regni Boemiae monasterio Dakzanensi privilegium patris sui dd. 1249, 23. Jul. confirmat. (...)*“

¹⁵⁸ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 138.

¹⁵⁹ RBM II., s. 149, č. 380.

¹⁶⁰ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 139.

¹⁶¹ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 139.

a práva (v listině je např. zmiňováno právo trhu v Kravařích). Také jim povolil konat bohoslužby ve své bazilice,¹⁶² což v Čechách nebylo možno, protože byl na ně uvalen interdikt. Probošt Konrád zemřel v roce 1276.¹⁶³

V 70. letech vypukl spor mezi doksanským proboštem a Brozany. Při této příležitosti se řešily některé náležitosti týkající se pozemků mělnické kapituly, která měla majetky v nedaleké vsi Brozany. A také se jednalo o právu lovení ryb na Ohři. Tento spor byl vyřešen v roce 1276, mělnickým proboštem Budislavem a doksanským proboštem Janem II., ale přesto vznikla zřejmě už za předchozího doksanského probošta – Konráda.¹⁶⁴ V tom samém roce byly potvrzeny klášterní práva a majetky také králem Přemyslem Otakarem II., který na jejich potvrzení sepsal dvě listiny. V jedné z nich potvrzuje vše, co bylo klášteru uděleno Václavem I. v listině z roku 1249.¹⁶⁵ Ve druhé listině klášteru potvrdil listinu, jež byla vydána jeho praotcem Přemyslem Otakarem I. v roce 1226.¹⁶⁶

Po smrti Přemysla Otakara II. se české země dostaly pod správu markraběte Oty Braniborského. Všeobecně jeho poručnictví není hodnoceno kladně, protože se po celém území Českých zemí konaly loupeživé výpravy braniborských rytířů.¹⁶⁷ Tyto výpravy se nevyhnuly ani doksanskému klášteru, tehdy se Braniboři násilím dostali do kláštera, vyplnili ho a následně zapálili. Sestry premonstrátky stačily utéct do lesa nedaleko Chvalína, a pak

¹⁶² RBM II., s. 333, č. 824. „*Gregorius pp. X monasterium de Dokzan sub protectione apostolica suscipit, bona et privilegia eiusdem confirmans. (...) Preterea quascunque possessiones, quecumque bona idem monasterium – iuste et canonice possidet, aut – iustis modis - poterit adipisci, firma uobis – permaneant. (...)*“

¹⁶³ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 140.

¹⁶⁴ RBM II., s. 445, č. 1061. „*Concordia inter Johannem, praepositum Dokzanensem, et Budislaum, praepositum Melnicensem, super distinctione terminorum. (...) Nostri Otakari, qui et Premisl, serens. Regis Boemie, ad audiendum et cognoscendum de causa discordie, que uertebatur inter d. Johannem, prepositum ecclesie Dokzanensis, ex parte una, et d. Budizlaum, prepositum Melnicensem, ex parte altera, super distinctione quorundam agrorum, aquarum decursibus, obstaulorum et insularum – protestamur, quod nos assumpto nobis honesto et discreto viro d. Petro, archidiacono Belinensi, cooperatore et coadiutore nobis a – d. Johanne, Prag. Episcopo, - deputato, concordiam ordinavimus in ipsos, cui concordie formam euidentius exprimit et declarat series subscriptorum. (...)*“

¹⁶⁵ RBM II., s. 421, č. 1005. „*Ottakarus, rex Boemiae confirmat monasterio Dokzanensi privilegium, eidem a patre suo Wenceslao a. d. 1249, 23 Jul. concessum. (...)*“

¹⁶⁶ RBM II., s. 421, č. 1006. „*Ottakarus, rex Boemiae, confirmat monasterio Dokzanensi privilegium avi sui Ottacari dd. a. d. 1226. Testes ut supra. Datum ut supra.*“

¹⁶⁷ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 140.

našly úkryt v Litoměřicích. Probošt Jan II. ještě roku 1279 nechal v zničeném doksanském klášteře postavit dřevěné budovy a sestry se tak mohly do kláštera brzy navrátit.¹⁶⁸

Další pohroma zasáhla klášter v roce 1280 a i roku následujícího, Čermák ve svém díle zmiňuje, že to byla doba, kdy celou zemi zasáhl hladomor a několik doksanských řeholnic kvůli strádání zemřelo. Probošt Jan II. krátce před svou smrtí v roce 1290 ještě stačil získat ves Dolánky (dříve se ves jmenovala Dolany), kterou vyměnil za vsi Radostice (Radotitz), Přestanice (Sprestanitz), Stanikov (Stanikowe), Drouhaveč (Druhaues) a Konín (Chonin), tyto vesnice se nacházely v oblasti dnešní Sušice.¹⁶⁹ Velmi krátce byl proboštem Petr I., který v klášteře pobýval pouhé čtyři měsíce, než zemřel.¹⁷⁰

Dalším proboštem, v pořadí už třináctým, se stal v roce 1290 Sifried. Za něj doksanský klášter odkoupil zpátky ves Jansdorf¹⁷¹ od Bohuslava ze Žernosek, kterému byla prodána v roce 1282, kdy na tom klášter nebyl finančně dobře. Obec Jansdorf se nacházela na okraji statku Kravaře.¹⁷²

V době Oty Branibora, kdy byl poručníkem budoucího krále Václava II., přišel doksanský klášter o mnoho majetku, který ukořistili jeho sousedé, protože nebyl nikdo, kdo by jim v tom zabránil. Proto probošt Sifried požádal Václava II. o pomoc, když se po letech dostal k vládě a opravdu usedl na český trůn. Král Václav II. vydal roku 1290 listinu, ve které doksanskému klášteru jeho majetek vrátil. Taky je v listině připomenuto, že vymáhat zakladatelských práv nad klášterními statky nemůže nikdo proti vůli doksanského kláštera nebo bez jeho zvláštního svolení. Také je upozorněno na to, že kdo by výše zmíněné

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ RBM II., s. 644, č. 1498. „*Wenceslaus, rex Boemiae et marchio Mor. commutationem villarum ecclesiae Dogzanensis Radotitz, Sprestanitz, Stanikowe, Druhaucs, CHonin et omnium pertinentium et iurium earundem, quam Johannes, ejusdem ecclesiae Dogzanensis praepositus, de sui conventus et abbatis de Strahovia communi consensu sum Bohuzlao de Budititz suisque heredibus – pro villa Dolan citra claustrum Dogzan jacente seu sita, et pro ejusdem villae terris, pratis, silvis, aquis, vinea, ecclesiis et possessionibus aliis quibuslibet ad ipsam villam pertinentibus fecit, - ad petitiones praefatorum Johannis et Bohuzlai. (...)*“

¹⁷⁰ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 140.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 141.

¹⁷² RBM II., s. 548, č. 1275. „*Bohuslaus miles de Zernosek villam Johansdorf monasterio Daxanensi vendit. (...) Bohuzlaum militem dictum de Zernosek nostram venisse ad presenciam publice protestantem, villam nomine Johansdorf terminis Crawar ciuitatis adiacentem – venerabilibus d. preposito, priori, totique conuentui ecclesie Dokzanensis iusto vendicionis titulo vendidisse, quam villam eisdem coram nobis cum omnibus pertinentibus ad ipsam, cultis et incultis, agris, siluis, pratis atque pascuis liberaliter resignavit omni iure suis vsibus vendicandam. Occasione huius contractus predictus Bohuzlaus asseruit se a dominis antedictis in restaurum quinquaginta marcas argenti legalis luthomericensis ponderis recepisse. (...)*“

nerespektoval a jednal by tak proti královské vůli, upadl by u něj v nemilost.¹⁷³ Probošt Sifried byl velmi schopný, dokonce se mu povedlo sehnat pro klášter i varhany. Zemřel roku 1295 a Čermák ve svém díle píše, že byl velmi oplakáván doksanskými řeholními sestrami.¹⁷⁴

Následujícím proboštem se stal Edmund, za nějž klášter opět vyhořel, a to v ten samý rok, co se stal proboštem. Čermák uvádí, že se společně se strahovským opatem měl účastnit roku 1297 korunovace Václava II. a za několik týdnů potom měl být účastníkem pohřbu Václavovy manželky, královny Judity.¹⁷⁵ Sám probošt Edmund zemřel v roce 1300 a po něm nastoupil jako probošt Šimon, který je znám hlavně díky stavební činnosti a obnově kláštera po požáru.¹⁷⁶

4.3 Doksanský klášter ve 14. století.

Probošt Šimon, který je znám hlavně díky stavební činnosti a obnově kláštera po požáru, měl zakoupit nádherný obraz Panny Marie za 50 hřiven stříbra. V roce 1303 si vymohl u papeže Bonifáce VIII. osvobození kláštera od placení desátků. Také se mu podařilo získat některé statky, které byly klášteru odcizeny.¹⁷⁷

Z roku 1307 je zachována listina, ve které Michal, soudce pocházející z Libochovic, tvrdí, že měl zakoupit ves Czirnhibi,¹⁷⁸ bohužel se mi nepodařilo zjistit, jak se vesnice jmenuje dnes, podle mého názoru by se mohlo jednat o Černiv, který se nachází nedaleko Libochovic.¹⁷⁹

¹⁷³ RBM II., s. 650-651, č. 1511. *Wencezlaus, boh. Rex, ecclesiae Dokzanensi quasdam immunitates concedit. (...) quod nullus purcrauiorum, baronum, nobilium, seu officialium nostrorum tuitionem seu iurisdictionem aliquam inconsuetam et illicitam bonorum eorumdem contra voluntatem prepositi et conuentus iam dicte ecclesie et sine singulari nostra licencia sibi assumere aliquomodo vel exercere presumat (...).*“

¹⁷⁴ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 142.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 143.

¹⁷⁸ RBM II., s. 916, č. 2127. „*Ego Mychael iudex in Lubochowicz (...) – d. Symone preposito et religiosis sororibus Katherina magistra, Elysabeth priorissa, et toto conventu sororum ecclesie Doczanensis de scitu – d. Theoderici, abbatis ecclesie Montis Syon, villam eorum dictam Czchirnibi continentem novem laneos magnos mensuratos ad nonaginta tres mensuras cum singulis proventibus – preter tertium denarium iudicis ibidem, ad mee et uxoris mee Kunegundis tempora emi pro LVIII sexag. Gr. Prag. (...)*“

¹⁷⁹ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 143.

Václav II. byl prakticky posledním z rodu Přemyslovců, který zasahoval do dějin doksanského kláštera, protože jeho syn Václav III. byl zavražděn záhy poté, co nastoupil na český trůn. Jelikož byl Václav III. posledním Přemyslovcem a jeho rod tak vymřel po meči, dostal se nakonec po několikaletých peripetiích na trůn Jan Lucemburský, který se oženil se sestrou Václava III. Eliškou Přemyslovnou.¹⁸⁰

Doksany měly štěstí a během bezvládní byly ušetřeny plenění, proto mohl probošt Šimon pokračovat v budovatelské činnosti.¹⁸¹ Po smrti probošta Šimona v roce 1310 přišel do Doksan Benedikt, který se zde ujal funkce probošta. V únoru 1311 se společně se strahovským opatem zúčastnil korunovace Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny. Následující dvě léta popisuje Čermák jeho velmi těžké, protože České země zasáhlo velké sucho, které způsobilo neúrodu a v následujících letech se hladovělo, protože následkem nedostatku surovin zemřelo spousta rolníků a nebyl nikdo, kdo by obdělával půdu. Situace se začala zlepšovat až v roce 1314. Následujícího roku probošt Benedikt zemřel a byl nahrazen Godfriedem II.¹⁸²

V roce 1317 panovaly v klášteře obavy, že vzpoury proti králi, které byly v Českých zemích, zasáhnou i do chodu a života v Doksanech, proto probošt udělal opatření, aby řeholnice mohly být v případě potřeby přesunuty do nedalekých Litoměřic. Následujícího roku Godfried II. zemřel a proboštem se stal Ondřej I. Byl jeden z těch, kdo sepsal paměti kláštera, zemřel v roce 1323.¹⁸³

Po něm se stal proboštem zvolen Mikuláš I., za jehož úřadu se neudála žádná mimořádná událost a v klášteře panoval klid, zemřel roku 1327. Nahradil ho Petr II., který byl roku 1328 nahrazen¹⁸⁴ Dětřichem (zvaným také Theodorikem). Jeho proboštský stolec nezačal nejlépe, protože hned v prvním roce zasáhla doksanský klášter epidemie moru. Čermák vyzdvihuje Dětřichovy právnícké vědomosti a zařazuje ho mezi nejvýznamnější doksanské probošty.¹⁸⁵ On dosáhl roku 1331 toho, aby klášteru král Jan Lucemburský obnovil a stvrdil jeho privilegia a majetky udělené českými králi v těchto listinách: Václava I. pocházející z roku 1249, Přemysla Otakara II. z roku 1276 a Václava II. vydanou v roce 1290.

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 143.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 145.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 146.

Také jim povolil upravovat řeku Ohře podle své potřeby, aby se doksanskému klášteru opět zvýšil zisk.¹⁸⁶ Roku 1334 byla vydána listina o sporu doksanského kláštera s Litoměřicemi ohledně dávek měšťanů držících klášterní statky. Bylo rozhodnuto, že tyto peníze mají být vypláceny ve prospěch kláštera, nikoli ve prospěch města Litoměřice.¹⁸⁷

Probošt Theodorik měl být vážený i u dvora, to se projevilo v rozmnožení klášterního majetku, kdy získal mnoho příznivců a donátorů na svou stranu. V roce 1336 začal pronajímat statky Kolovesk, Srbice a Tišovice pánu Jaroslavovi ze Skotčic.¹⁸⁸ Tento probošt také vyměnil některé statky nacházející se ve větší vzdálenosti od kláštera za statky bližší – například hrad Hanenstein v oblasti Loketska vyměnil za Kmetiněves a Černuc. Toto je zmíněno listině od krále Jana Lucemburského z roku 1336.¹⁸⁹ Probošt Theodorik zemřel roku 1341 a vystřídal ho probošt Arnold. On a převorka Mechtilda roku 1341 přenechali Zbyňkovi z Házemburka ves Ledčice. Během funkce tohoto probošta postihla Doksany velká povodeň, při které probošt

¹⁸⁶ RBM III., s. 710, č. 1820. „*Johannes, Boh. Et Pol. Rex ac Luc. Comes, petente Theoderico, praeposito monasterii Dogzanensis, confirmat privilegia eidem monasterio a regibus Wenceslao I. a. d. MCCXXXIV, Ottacaro II a. d. MCCLXXVI, XIII Mart et Wenceslao II. a. d. MCCXC, XIII Sept. Concessa. (...) „quod praepositus et conventus sanctimonialium supradictum obstaculum, factum per fluvium, qui Egra dicitur ex uno latere contingens bona praepositurae Dogzanensis, ex altero vero bona praepositurae Melnicensis, possidere de cetero pacifice debeant et tenere, possintque illud remota contradictione qualibet restaurare, firmare ac reformare, quandocunque aut quotiescunque necessarium eis videbitur vel etiam expedire. (...)“*

¹⁸⁷ RBM IV., s. 17-18, č. 48. „*Carolus, regis Boh. primogenitus, dirimit litem inter monasterium sanctimonialium de Dochczan et cives Luthomericenses super solutione bernae regalis. (...) Dictas vestras possessiones et predia possidentes, presentem et alias bernas dicto vestro monasterio et vobis debeant et teneantur de cetero exsoluere et dare, omni excepionis et cauillacionis obstaculo penitus proculmotis, mandantes prefatis... ciuibus, quatenus huiuscemodi nostram diffinicionem atque constitutionem inuiolabiliter debeant et teneantur irrefragabiliter obseruare.“*

¹⁸⁸ RBM IV., s. 139-140, č. 351. „*Jarozlaus de Schotzitz recipit a monasterio Dogzanensi villam forensam Kolobs et villas Zirbitz et Thisowitz ad vitae suae tempora possidendas. (...) Postquam autem diem clausero extremum, domino sic volente, tunc dicta bona cum omnibus edificiis ibidem repertis simul etiam cum vniuersis meliorationibus per me factis et attractis ibidem libere redibunt ad ecclesiam memoratam sine omni restauro vel refusione pecunie aliqualis in anime mee remedium sempiternum. Et tempore mortis mee semina, si qua habuero in terra vel supra terram, cum omnibus rebus meis mobilibus dare possum et testamentare, ubicumque tunc michi deus inspirat, ad mee placitum voluntatis super scriptionem superius factam. (...)“*

¹⁸⁹ RBM IV., s. 11, č. 276. „*Johannes Boh. rex. ac Luc. comes, bona quaedam cum monasterio Dochczanensi permutat. – Noscat. „quod nos permutationem de terris, bonis et villis, videlicet Kmetynawes et Czernucic et liberatione molendini dicti Egermul in confluxu Albee et Egre siti et de curia Wolechow cum suis villis et castro Haunstein cum preposito Dochczanensi pro parte ipsius monasterii hincinde fecimus, prout in aliis literis nostris inde confectis plenius continetur. (...)“*

Arnold roku 1342 zemřel. Poničeno byla zejména klášterní ves Mury, která byla klášteru věnována knížetem Vladislavem II.¹⁹⁰ a v listině vydané Přemyslem Otakarem I. ji bylo potvrzeno privilegium volného trhu.¹⁹¹

Dalším proboštem v Doksanech se stal Soběslav (nebo také nazýván Sbislav), o kterém se píše, že měl velkou přízeň u Karla IV. a zemských velmožů. On sebral všechny práva a výsady klášteru, a pak je nechal opět obnovit a potvrdit. Jeho dalším počiny je zřízení doksanské klášterní knihovny a sepsání letopisů o klášteru, v nichž byly uloženy všechny listiny týkající se kláštera. Roku 1350 probošt zemřel. V pozici probošta byl nahrazen Jetřichem, ale ten zemřel už v roce 1352.¹⁹²

Probošt Florian se stal dalším, kdo obýval Doksany jako probošt, ale zemřel už dva roky poté, co se stal v Doksanech ujal funkce (v roce 1354). Čermák ho ve svém díle popisuje jako obhájce lesů a honby. Měl po sobě zanechat knihu, ve které byly sepsány všechna práva doksanského kláštera.¹⁹³

Po Florianovi byl do Doksan zvolen jako probošt Alexius, který byl vážený u zemských stavů a získal tak mnoho stoupenců a podporovatelů pro klášter. V letech 1356-57 nechal opravit veškeré klášterní i hospodářské budovy nacházející se v Doksanech. V roce 1358 mu český král Karel IV. potvrdil veškerá práva kláštera, které dosud kanonie získala. V následujícím roce (roku 1359) postihla Doksany další povodeň, při které byla zničena setba na polích, a tak v dalším roce doksanské oblasti chyběla úroda a vypukl hlad. Probošt Fabián poddané podporoval a dával jim jídlo z klášterních zásob. V roce 1360 zdělili Doksany po pánu Vaňkovi z Vinařic dvůr Bohušovice nad Ohří (Boušovice).¹⁹⁴

Roku 1361 byla úroda opět zničena, tentokrát v důsledků vydatných dešťů, které úrodu poničily, a tak stoupla cena surovin, a to až na trojnásobek původní ceny. Probošt Florian zemřel v roce 1368 a jeho následníkem byl zvolen Vincenc, za jehož proboštské funkce zemřel Karel IV. a Vincenc se zúčastnil jeho pohřbu. Rok 1380 nebyl šťastným rokem, neboť v Praze a v okolí vypukl mor, kterému podlehl i probošt Vincenc.¹⁹⁵

¹⁹⁰ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 146n.

¹⁹¹ CDB II., s. 233, č. 241.

¹⁹² ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 147n.

¹⁹³ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 147n.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Tamtéž.

Jeho nástupcem se stal probošt Benedikt II. známý pro své zeměměřické schopnosti, připisuje se mu obnovení knihovny sbírky v Doksanech, zemřel roku 1396. Jeho nástupcem se stal Jimram (také nazýván Simram).¹⁹⁶ V roce 1398 byly začleněny pod doksanskou kanonii kostely v Murách, v Kmetiněvsi a Srbici.¹⁹⁷ Probošt Jimram nechal zřídit v Murách faru a dal tamnímu duchovnímu správci hojně výsady. V roce 1399 byl zaveden obyčej vyzvánění na památku umučení Krista Pána, které se dělo každý pátek ve tři hodiny odpoledne, což nařídil pražský biskup, kvůli Turkům, kteří se snažili dobýt Evropu. V roce 1399 vydal papež Bonifác IX. Bulu, ve které osvobozuje klášter od placení desátku.¹⁹⁸

4.4. Doksanský klášter v 15. století až do nástupu habsburské monarchie na český trůn

Probošt Jimram zemřel roku 1406 a nahradil ho Mikuláš II., který měl být velmi nadaný v oblasti práv. Probošt pronajal vesnici Ledčice pod Řípem jakémusi Francovi, který měl být notářem konsistoria pražského, a jeho manželce Kateřině. Pronájem byl uznán i pro jejich dědice a potomky na 11 let. Roku 1414 byl pronájem přenechán Janu z Písku, byl pražským měšťanem, převod proběhl se svolením doksanského probošta. V následujících třech letech byly opravovány stavení klášterní i hospodářská a vystavěn byl také nový mlýn, který se nacházel blíže ke klášteru.¹⁹⁹

První polovina 15. století nebyla pro vývoj doksanského kláštera moc příznivá. Sice už během vlády Jana Lucemburského byl klášterní majetek ve velkém zastavován, ale nejvíce klášterního majetku bylo dáno do zástavy během vlády Václava IV.²⁰⁰ Tento král byl natolik zadlužen, že se například vzdal poplatků, které platil doksanský klášter královské komoře ve výši 100 kop, ve prospěch Oldřichovi Zajícovi z Házmburka. A to na tak dlouho, dokud nebude splacen jeho dluh pánovi z Házmburka, který činil 1000 kop.²⁰¹ Nakonec to došlo tak

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 148n.

¹⁹⁷ Libri erectionum VI., s. 63, č. 29. „*Literae super incorporationem ecclesiarum in Mur, in Kmetynawes et in Srbicz pro monasterio in Doxano. (...) Quare pro parte vestra nobis fuit humiliter supplicatum ut in Mur, in Kmethinawes et in Srbicz parochiales ecclesias dictae dioecesis, quae de jure patronatus dicti vestri monasterii existunt, vobis et dicto monasterio vestro pro huiusmodi et aliis vobis et dicto monasterio supportandis oneribus et congrua vestra sustentatione unire, annectere et incorporare ex benignitate apostolica dignaremur. (...)*“

¹⁹⁸ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 149.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 150n.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 151.

²⁰¹ Archiv koruny české 5, s. 157, č. 253.

daleko, že ještě před vypuknutím husitských válek měl klášter ve vlastnictví pouze doksanský statek, který statek vlastnil od samého počátku jeho založení.²⁰²

Další škodu utrpěl doksanský klášter během husitských válek, kdy husité začali pustošit a plnit kláštery po celých českých zemích. V roce 1420 zemřel probošt Mikuláš II. a probošství se ujal Děpold zvaný z Riesenburku, a byl v čele doksanského kláštera po celou dobu husitských válek.²⁰³

Podle pověsti, měl Jan Žižka během tažení na Litoměřice vyslat jednoho ze svých vůdců, jeho jméno bylo Daniel Unčička, spolu dalšími muži k doksanskému klášteru, které měly za úkol vyplenit. Daniel s tímto úmyslem společně se svými muži ke klášteru dorazil, ale po spatření sochy Panny Marie, která se v klášteře nachází, měl dojít k prozření. Splnění svého úkolu si rozmyslel a společně se svými muži odešel, aniž by do chodu doksanského kláštera jakkoli zasáhl. Když se o těchto událostech dozvěděl Jan Žižka, měl se rozzlobit a Daniela tvrdě potrestal. Nechal ho pověsit na dubu v Dolánkách, toto místo se nazývá Umučený Žižkův dub.²⁰⁴ Zůstává otázkou, zda se tyto události doopravdy staly a zatím nebyly vyvádány žádné důkazy, které by tento příběh potvrdily.

Pro co ale už existují písemné zmínky, je husitská výprava z roku 1421, která vyplenila doksanský klášter. Klášter byl husity zničen, vykraden – byly odneseny věci nacházející se v doksanském kostele, a nakonec byl vypálen. Při tomto řádění několik řeholnic zemřelo a zřejmě osmnáct jich uteklo a ukrylo se v nedaleké Roudnici nad Labem.²⁰⁵ Stejný osud jako doksanský klášter potkal např. i klášter v Teplicích²⁰⁶ Čermák píše o třech doksanských premonstrátkách, které se měly po útoku husitů ukrývat v lese mezi vesnicemi Chvalínem a Novými Dvory. Měly být pronásledovány husity a jedné z nich byly useknuty tři prsty, když je jeden husita dopadl. Téměř po celý zbytek husitských válek našly doksanské řeholnice zázemí v Litoměřicích, kde zůstaly až do roku 1430.²⁰⁷

I císař Zikmund pokračoval v zástavě klášterního majetku, a tak z někdejšího doksanského rozsahu zbylo jen málo. K tomu všemu se v roce 1432 díky deštům opět vylilo Ohře z koryta. Povodeň zničila to, co bylo zaseto, a tak na příští rok trápila Doksany neúroda.

²⁰² ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 151.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 151.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Kronika Husitská Vavřince z Březové, FRB V., s. 505.

²⁰⁷ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 152n.

Situace se změnila až v roce 1436, tedy se vydal probošt Děpold do Prahy, aby získal pro Doksany potvrzení všech práv, majetku a privilegií. Císař Zikmund toto všechno následujícího roku potvrdil. Situace kláštera se začala následně lepší a kanonie se začala opět rozrůstat.²⁰⁸

Po smrti císaře Zikmunda Lucemburského v roce 1437, byl následujícího roku korunován českým králem Albert Habsburský. Královské korunovace se zúčastnil i probošt Děpold společně se strahovským opatem.²⁰⁹

V roce 1453 usedl na český trůn Ladislav, od něj v roce 1456 dostaly Doksany mnoho práv a výsad, např. mohly vykoupit zpět všechny své statky, které byly zastaveny císařem Zikmundem Lucemburským. Bohužel kanonie byla ve velkých finančních potížích, proto si nemohla své ztracené majetky vykoupit zpátky. Jindřich Berka z Dubé vrací v roce 1457 doksanskému klášteru Kravaře i s veškerým příslušenstvím (lesy, louky...), které ke statku náleželo. V tomto roce také zemřel král Ladislav a na trůn usedl Jiří z Poděbrad.²¹⁰

Doksanský probošt Děpold zemřel v roce 1461 po dlouholetém setrvání ve své proboštské funkci. Za jeho nástupce byl zvolen Václav z Louky, který se po celou dobu, kdy byl proboštem, snažil přestavbu a opravu kláštera a měl velmi dobré vztahy se strahovským opatem.²¹¹

Po smrti krále Jiřího z Poděbrad v roce 1471, usedl na trůn Vladislav Jagellonský, který po smrti Matyáše (v roce 1490) získal i uherskou korunu.²¹² V roce 1482 dal doksanský klášter do zástavy obec Kopisty i s náležitostmi, které ke vsi patřily, městu Litoměřicím, když si od nich půjčili 200 kop grošů.²¹³

V roce 1483 dal probošt Jan IV. do držení Hanutické mlýniště i se vším, co k němu patřilo (louky, pole, jez...), Mikulášovi Vrškovi, který byl občanem Litoměřic. Pronájem měl po jeho smrti přejít na jeho potomky. Vršek měl klášteru platit půl kopy grošů ve dvou splátkách, jedna měla být na svátek sv. Jiří a druhá na sv. Havla. K tomu Vršek dostal povolení udělat si cestu vedoucí z Kopist až ke svému jezu na Ohři a možnost postavit si ramena na tomto jezu. Za to všechno musel on i jeho potomci nechat klášter jezdit po Ohři

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 154.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Archiv český 08, s. 489, č. 160.

bez jakýkoliv poplatků a cel. On i jeho potomci mohli s mlýništěm nakládat, jak se jim zlíbilo, mohli ho i prodat, klášter se zavázal, že do jeho vůle nebude zasahovat.²¹⁴ Už následujícího roku přešlo mlýniště z rukou Mikuláše Vrška do rukou Václava Nydrocha, který byl litoměřickým občanem, a stejně jako Vršek musel platit kopu grošů na dvě splátky ve dnech sv. Jiří a sv. Havla.²¹⁵

V roce 1493 si na králi Vladislavovi vymohl listinu, v níž král dovoloval klášteru vykoupit své zastavené statky a také Doksanům potvrdil majetek, který měly v držení. V době, kdy byl Václav z Louky proboštem, se opět dostalo doksanskému klášteru slávy a začal být oblíben – počet řeholnic začal stoupat a měl se vyšplhat až na číslo čtyřicet.²¹⁶ Probošt Václav zemřel v roce 1501, za jeho nástupce byl zvolen Jan III. Cipra, jenž byl doksanským proboštem pouhé dva roky, než zesnul. Během svého vedení kláštera se ho snažil zbavit dluhů, aby následně mohli vykoupit své zastavené statky. Proto také pronajal kus lesa u Tiškova a klášterní zahradu u Českých Kopist.²¹⁷

Po Janovi III. se stal proboštem Stanislav, ve funkci probošta setrval až do roku 1515. Byl to on, kdo v roce 1505 uzavřel dohodu s bratry Berkovými z Dubé (s Adamem a se Zdislavem). Bratři se zavázali, že ze vsí Hermsdoff, Marchensdoff a Staupen budou klášteru každoročně vyplácet tři kopy míšenských grošů. Stalo se tak, protože to byl právě doksanský klášter, od koho rodina Berkových vesnice obdržela. Dále klášteru umožnili sbírání dřeva pro svou vlastní potřebu a doksanskí řeholníci získali i honební právo.²¹⁸

Dalším doksanským proboštem se stal Jan IV. Puchaver (nebo také zvaný Buchauer). Tento probošt měl s králem Ludvíkem Jagellonským velmi dobré vztahy a získal od někoho tři listiny. V první listině získal klášter potvrzení všech svých statků a privilegií. V druhé získal doksanský klášter výkupní právo pro své zastavené statky.²¹⁹ Ve třetí listině je obnovena ztracená klášterní pečeť, na které se nachází Panna Marie s pláštěm a císařskou korunou, v pravé ruce drží malého Ježíše Krista a v levé ruce nese žezlo. Pod ní se nachází štít, který je rozdělený na dvě části – v pravém poli se nacházející počáteční písmena královského jména, korunované L. V levé části se nachází bílý lev. Najdeme zde i nápis:

²¹⁴ Tamtéž, s. 492, č. 134.

²¹⁵ Tamtéž, s. 495, č. 138.

²¹⁶ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 154.

²¹⁷ Tamtéž, s. 155.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Tamtéž.

„Sigillum majus praepositi Doxanensis“ – tj. velká pečeť probošta doksanského. V soukromé pečeťi doksanského probošta je sv. Materna oblečený do biskupského roucha.²²⁰

Ostrov u Brňan a vše, co k němu náleželo, který probošt Václav z Louky zastavil Václavovi Kohlovi z Brňan, žádal, aby konvent prodloužil držení i pro jeho potomky a získal tak na ostrov dědičné právo. Probošt Jan IV. s prodloužením souhlasil. I Václav Kohl z Brňan měl svou platbu (40 kop českých grošů) vyplácet na dvě části – na sv. Jiří a na sv. Havla.²²¹

V roce 1517 prodává Václav Nydroch Hanutické mlýniště, které měl v držení, litoměřickému občanovi Jiříkovi Krajčiemu a i jeho potomkům, se všemi právy, jaké měl sám Václav Nydroch.²²² Probošt Jan IV. pronajal v roce 1520 ves Vražkov společně s poli a loukami třinácti vražkovským poddaným. Dále pronajal louky patřící k vesnici Pelez.²²³

V roce 1522 byly sepsány všechny pozemky, které doksanskému klášteru náležely. Byly to vsi Dolánky, Malé Nučnice, České Kopisty, Oleško, Rohatec, Chvalín, Dušníky, Nová ves, Hostenice, Vražkov, Krabčice a Libotenice. Roku 1524 probošt prodal ostrov u Brňan společně i s vodním právem. Kupcem byl Václav Kohel pocházející z Brňan. Prodej byl uskutečněn za 80 kop míšeňských grošů.²²⁴ V tomto roce došlo k opětovnému vysvěcení kostela.²²⁵

Probošt Jan IV. se vzdal probošství v roce 1533 a dožil svá poslední léta v doksanském klášteře.²²⁶

²²⁰ Archiv český 08, s. 556, č. 239.

²²¹ Archiv český 08, s. 534, č. 204.

²²² Tamtéž, s. 552, č. 235.

²²³ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 156.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ VLČEK – SOMMER – FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 213.

²²⁶ ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, s. 156.

ZÁVĚR

V Evropě během 11. a 12. století vzniklo velké množství duchovních hnutí, které volaly po novém uspořádání církve, popř. o její nápravě. Jejich cílem bylo navrátit se k původním křesťanským ideálům, které se v průběhu věků začaly z církve vytrácet. V tomto období probíhal v Evropě tzv. boj o investituru – byl to boj o uvádění církevních hodnostářů do jejich funkce. Proti sobě stála moc světská v čele s císařem a moc duchovní, jejíž představitelem byl papež.

Pod vlivem těchto událostí vzniklo mnoho nových duchovních řádů, mezi nimi byl i premonstrátský řád, který byl založen Norbertem z Xanten, jenž se byl později prohlášen za svatého. Premonstrátský řád svůj název odvodil podle francouzského údolí Prémotré, nacházející se v severní Francii u města Coucy, kde byl založen jejich první klášter. Záhy (přibližně dvacet let po vzniku řádu) se premonstráti usadili i v Českých zemích za vlády knížete Vladislava II. (později český král Vladislav I.), nejprve na Strahově, později v Doksanech a na dalších místech – např. v Želivě, v Teplé, v Milevsku, v Louňovicích aj.

Premonstráti velmi brzy po svém uvedení v Českých zemích, stali oblíbeným řádem. Měl mnoho stoupců a příznivců z významných rodů, jedním z nich byli i vládnoucí Přemyslovci, kteří založili právě klášter v Doksanech, o kterém tato práce pojednává. Možná byla obliba premonstrátského řádu způsobena tím, že i když jeho řeholníci žili podle přísné řehole sv. Augustina, nebyli izolováni od světa jako jiné řády (např. cisterciáci a kartuziáni), ale naopak byli se svým okolím v úzkém kontaktu.

V prvním českém premonstrátském klášteře – strahovský klášter – se usadili řeholníci pocházející ze steinfeldského kláštera. Doksanský klášter osadili řeholnice z kláštera Dünnwald, který byl ženskou odnoží mužského kláštera ve Steinfeldu. Jak bylo u premonstrátského řádu zvykem, měly mužské a ženské kláštery spolu pouto. Původně i klášter v Prémotré byl dvouklášterem, ale od této představy bylo postupně upuštěno, ale i nadále na sebe byly kanonie vázány a ženské kláštery tvořily II. řád klášterů mužských.

Doksanský klášter měl mezi kláštery výhodné postavení, neboť jeho zakladatel byl kníže Vladislav II. a jeho manželka Gertruda Babenberská, a tak jeho zakladatelská práva držela vládnoucí dynastie Přemyslovců, což klášteru dávalo některé výhody, a hlavně výsostné postavení. Už od počátku svého založení měl doksanský klášter v držení mnoho statků, protože ho kníže Vladislav II. a jeho manželka Gertruda obdarovali několika

vesnicemi. Díky tomu bylo pro doksanské probošty snazší klášterní majetek rozmnožit a udělat z kláštera důležitý hospodářský celek nejen v severních Čechách.

Po celé 13. století se klášteru dařilo (až tedy na několik událostí, které jeho vývoj zbrzdily – např. požáry, které kanonii zasáhly), klášter získal mnoho dalších majetků a založil i klášterní velkostatky – např. pro založení kravařského velkostatku bylo důležité počínání probošta Wolframa, který pro klášter získal Kravaře. Kravařský velkostatek se postupně stal nejvýznamnějším majetkem doksanským premonstrátů. Pro doksanskou kanonii je velmi důležitá listina Přemysla Otakara I. vydaná v roce 1226. Je významná proto, že zakládací listina kláštera podle tradice shořela při požáru roku 1200 a i listina knížete Vladislava II., ve které by byly uvedeny majetky, které premonstrátům věnoval se nedochovala, proto je listina Přemysla Otakara II. tak moc důležitá – nahrazuje tyto dvě původní listiny.

Po svém velkém hospodářském vzestupu ve 13. století, přišlo období, kdy začala kanonie ztrácet své dobré postavení. Už během první poloviny 14. století ztratila doksanská kanonie některé své majetky, které byly v této době dávány do zástavy. Toto období úpadku vyvrcholilo za vlády krále Václava IV., jenž hojně zastavoval doksanské statky, aby získal peníze. To vyvrcholilo tím, že v držení kláštera zbyly pouze statky v bezprostředním okolí kanonie – to, co vlastnila v době krátce po svém založení. Ani po smrti Václava IV. se postavení kláštera nezlepšilo, ba naopak, během husitský válek byl klášter vypleněn a vypálen, a tak se řeholnice musely uchýlit do Litoměřic, kde mohly během husitského řádění setrvat.

V druhé polovině 15. století a téměř až do nástupu Habsburků na český trůn se doksanský klášter snažil získat své ztracené majetky zpět. Vymohl si od králů listiny, které jim povolovaly vykoupit zastavené statky, ale protože byl klášter v dluzích, nemohl si výkup dovolit. Situace se začala lepšit až za probošta Jana IV., který začal pronajímat klášterní statky a pozemky, které klášter měl, aby získal peníze a mohl tak klášter v budoucnu odkoupit zpátky ty pozemky, co ztratil anebo byly dány do zástavy.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
RMB	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
FRB	Fontes rerum Bohemicarum

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Archiv koruny české, Katalog listin z let 1378-1437, díl V., (ed.) Dr. Antonín Haas, Praha 1947.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I. (805–1197), (ed.) Gustav Friedrich, Praha 1904–1907.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II. (1198-1230), (ed.) Gustav Friedrich, Praha 1912.

Dopisy pana Zdeňka Lva z Rožmitála, Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, díl VIII., (ed.) Josef Kalousek, 1888.

Letopisy Vincencia, kanovníka kostela pražského a Jarlocha, opata kláštera milevského, (ed.) Josef Emler, Fontes rerum Bohemicarum II., Praha 1874.

Libri erectionum VI., (ed.) Dr. Antonius Podlaha, Praha 1927.

Kronika Husitská Vavřince z Březové, (ed.) Josef Emler, Fontes rerum Bohemicarum V., Praha 1893.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, I, Josef Emler (edd), Pragae 1882-1892.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, II, Josef Emler (edd), Pragae 1882-1892.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, III, Josef Emler (edd), Pragae 1882-1892.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, IV, Josef Emler (edd), Pragae 1882-1892.

Literatura

ARDURA, Bernard, DOLISTA, Karel. *Prémontrés en Bohême, Moravie et Slovaquie = Premonstráti v Čechách, na Moravě a na Slovensku = Premonstratenser in Böhmen, Mähren*

und in der Slowakei = Premonstratensians in Bohemia, Moravia and Slovakia. Praha: Karolinum, 1993.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů a kongregací českých zemí II. díl.* Praha: Libri, 2003.

ČERMÁK, Karel Dominik. *Premonstráti v Čechách a na Moravě.* Nákladem Kanonie Strahovské, Praha 1877.

DACHOVSKÝ, Karel. *Svatý Norbert.* Praha: Řád, 2008.

DAUZET, Dominique-Marie. *Krátký životopis sv. Norberta.* Doksany: Sestry premonstrátky z Doksan, 2014.

HOBZEK, Josef. *Kulturní památka Doksany.* Ústí nad Labem: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, 1983.

JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých.* Praha: Fénix, 1991.

KUBÍČKOVÁ, Jarmila. *Bývalý klášter premonstrátek v Doksanech nad Ohří.* Praha: Výtvarný odbor Umělecké besedy, 1944.

NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I/2. Od Břetislava I. do Přemysla I.* Praha: nákladem Jana Laichtera na Královských Vinohradech, 1913.

VLČEK, Pavel, SOMMER, Petr, FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů.* Praha: Libri, 2002.